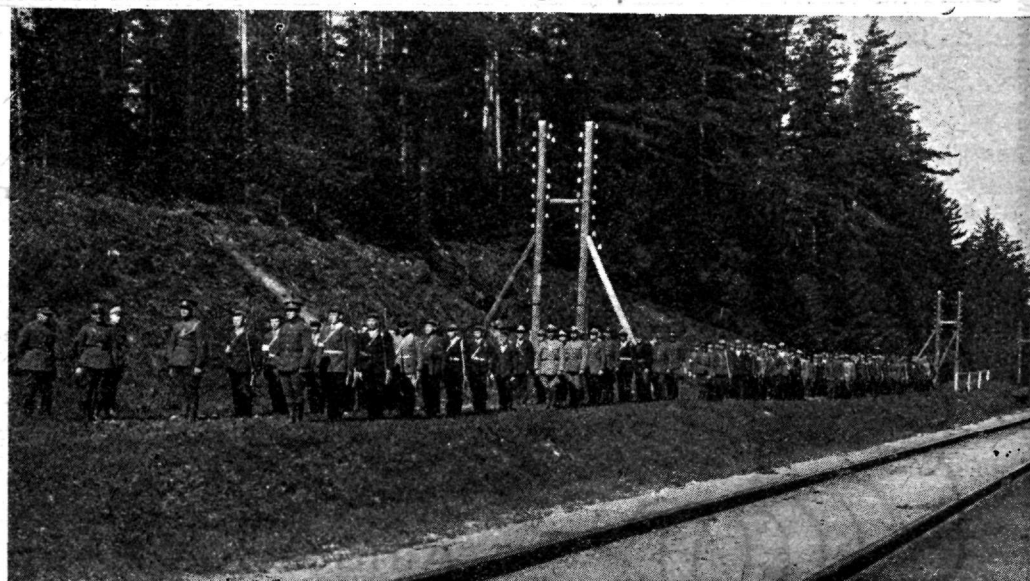

KAITSE KODUL!

17. AUGUSTIL 1927.

O.-ü. Tarmo

Tallinn • Narva maantee 6 • kõnetraat 26-65.

Autotarbed ja osad,
 Jalgrattad ja nende osad,
 Akkumulaatorid ja nende osad,
 Raadioakkumulaatorid ja nende osad.
 Kõiksugu kummikaubad,
 Kummivoolikud,
 Profiilkummid,
 Lapsevankrikummid,
 Troskakummid,

Eriala: **Veauto massiivkummid,**
 Piimakannu kummirõngad,
 Võimasina tihestusrõngad,
 Akna tihestuskummid,
 Kummipuhvrid,
 Kumminaelad,
 Katla veeklaasirõngad,
 Kargu- ja kepikummid,
 Kummikäsnaad,
 Klingeriit, asbest ja fiiber.

Täielik **Ford autoosade** ladu

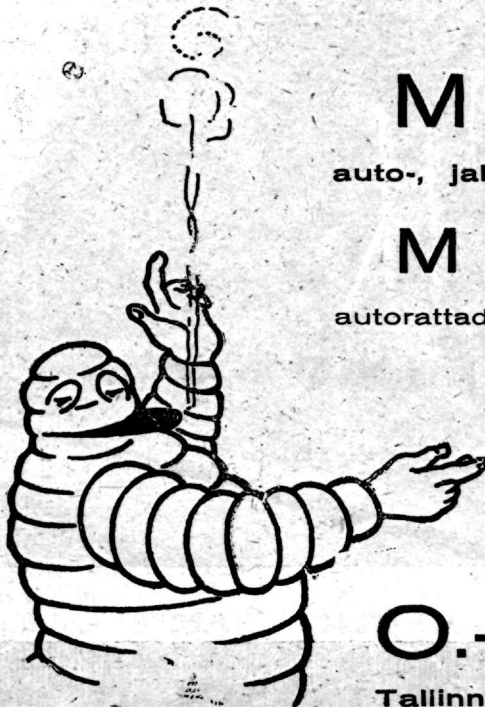
Maailmakuulsad

MICHELIN

auto-, jalgratta- ja mootorratta-kummid,

MICHELIN

autorattad ja õhukummid veoautodele, kande-
 jõuga kuni 8½ tonni.

Ainuesitus Eestis:

O.-ü. Tarmo

Tallinn, Narva maantee 6, kõnetr. 26-65.

Kaanepilt: Tapa malevkond Aegviidu laagris. Õppusele minek.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA
ILMVB KAKS KORDA KVVS

III AASTAKÄIK

Nr. 16

17. AUGUSTIL 1927

Väljaandja: Kaitseliidu staap. Vastutav toimetaja: V. Neggo. Tegev toimetaja: J. Jaik.

Tellimishind: aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk. Üksiknumber 30 mrk.

Kuulutuste hinnad. 1/4 lehek. 4000 mrk., 1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja 1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.

Toimetus Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teispäeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.
Tallitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

ÜSKIKAITSELIITLANE ÄRGU JÄTKU KÜLASTAMATA VI EESTI NÄITUS-MESSI

13.-22. AUG. TALLINNAS

Ekslik arusaamine.

Arvatavasti tuleb kõikidel, kes kaitseliidu elust tegelikult osa võtavad, ehk veel rohkem neil, kes propaganda alal töötavad, kokku puutuda — ehk mõni kord ka kokku põrgata — eksliku arusaamisega kaitseliidu iseloomu, sihi ja ülesande kohta. Seepärast ei oleks ehk asjatu veel kord avalikult tõsiselt rõhutada, et kaitseliit on isamaaline rahvuslik organisatsioon, vabatahtlikul alusel, kelle ülesanne on sisemist rahu kindlustada iga vägivalla vastu. Et ta on isamaaline rahvuslik organisatsioon, seega ta on iseloomustatud kui tõsiste isamaapoegade kogu, kes endid koondavad kaitseliidu ridadesse vabatahtlikult isamaa-armastuse (mitte ainult „hurraapatriotismi“) ja rahvusliku kultuuri põhjal. Sõnaga „rahvuslik kultuur“ ei ole midagi öeldud muulaste vastu, sest iga mõistlik muulane võib ja peaks Eesti rahva kultuurpüüetest hästi ja tõsiselt aru saama, seda rohkem, et Eesti kultuuril on palju ja head sidemed üldise Euroopa kultuuriga. Siinjuures muidugi ei tohi Vene

kultuuri — mis arusaadavalt mitte enamlaste poolt esitatud ei ole — mitte eraldada Euroopa kultuurist: tema on üks tähtis ja väärtuslik osa sellest. Tähendab: igaühel, kes meie ühisest (eestlaste, rootslaste, sakslaste, venelaste jne.) isamaast — Eesti vabariigist — tõsiselt ja ausasti mõtleb, on kaitseliidus koht olemas ja igaühel nendest olgu teenistus kaitseliidus — auteenistus ja auamet. — Et siin juures Eesti kaitseliit kannab ka Eesti rahvuslikku iseloomu, on igatahes igale ülaltähendatud muulasele arusaadav ja tema töötab ka sel alal hea meelega oma kaaskodanikkudega ühes. — Seega kaitseliidu ülesanne on juba ühest küljest seletatud: rahvuslik kultuuritöö. Selle vastu vist keegi — peale riigi ja rahvavastaste — ei võiks ühtki sõna lausuda, ja see võimaldab kõikidele tõsistele kodanikkudele kaastöötamise.

Kaitseliidu ülesanne on, sisemise rahu kindlustamine iga vägivalla vastu: elu näitas selgesti, et riigivastased ei põlga

mingit abinõu riigi kukutamiseks. See asjaolu on meie riigile iseäranis hädaohtlik ses mõttes, et meie riigielu on veel arenemisel: kõige parema tahtmisega ja kõige suurema jõupingutusega meie ei saa mõne aastaga arendada seda, milleks teised riigid ja rahvad tarvitavad osalt aastasadu. Seda tarvilisem on meile aga, et arendamine võiks sündida rahus ja julgeolekus, kus igaüks teab, et tema töö ei satu hävinemisele kurjategijate läbi. Meie riigi põhiseadusega on alus antud seks, ei riigi ja rahva elu võiks takistamata areneda rahva tahtmise kohaselt. Seepärast on meile põhiseadus iseäranis kallid ja objektiivselt väärtuslik, ja tema muutmise ei tohi teisiti sündida, kui kogu rahva tahtmise läbi, tähendab rahvahääletuse teel, mille läbi viimiseks jällegi kõige suurem rahu ja kord tingimata tarviline. Et seda rahulikku arenemist võimaldada, et kõikide riigiasutuste, omavalitsuste, kultuurikandjate rahulikkude tööd kindlustada, on peale meie auväärt kaitseväge rahva intuiitse ja spontaanse tahte läbi ellu astunud meie kaitseliit. Oma olemasoluga juba ta teenib oma osa ülalnimetatud sihi saavutamiseks, aga peale selle peab igal ajal olema valmis rolvaga astuma võitlusse riigikorra kaitseks üldiselt ja rahva julgeoleku kaitseks ka üksikult, kui need mehed, kellele rahvas sellekohased otsused kätte usaldanud, selleks tarvidust leiavad olevat. Et praegu enamlus on meie riigi kõige silmapaistvam vaenlane, on kaitseliit arusaadavalt just tema vastu sihitud. Ta oleks aga muidugi ka mingisuguse teise poliitilise voolu vastu sihitud, niipea kui sarnane muutuks meie riigile hädaohtlikuks, mille kohta aga siin rääkida on ehk asjatu.

Sellest peaks küll selguma, et kaitseliit ei seisa üksikute rahvakihtide teenistuses, nagu mõned tahavad asja seletada, vaid kaitseliit teenib kogu rahvast. Kaitseliit ei saa tunnistada ja ei tunnista üksikuid rahvakihte või erakondi, aga kaitseb neid kõiki: sotsiaaldemokraati samuti kui maaliitlastki ja kõiki teisi erakondi, töölisi samuti kui töösturiki, talurahvast samuti kui kaupmehigi, eeldusel arusaadavalt, et nemad kõik seaduse piirides ja seaduses ettenähtud teel oma sihtide saavutamiseks töötavad. Kaitseliidu vaenlane aga, kellele kaitseliit andeks ei anna, on see — olgu kes tahes —, kes riigi seadust kõrvale heites vägivaldaga püüab oma tahet rahvale peale suruda. See on kaitseliidu üles-

anne ja kõik teised seletused tulevad valearvamiseks tunnistada.

Peale aktiivset väljaastumist ja otsekohest rahvuslikku kultuuritööd — nagu enne öeldud — tuleb kaitseliidul ka kaudset ülesannet täita, seda silmas pidades, et ka meie vaenlased tarvitavad kaudset ja kõverat teed. Viimast tarvitada on meil muidugi võimatu, sest kõverat teed mööda aumehed ei käi, see eesõigus jäägu enamlastele. Kaudselt aga võime üsna palju ära teha: — Usu asjas. — Muidugi on usk inimese isiklik asi ja temale selle kohta midagi ei saa ette kirjutada. Et aga usul inimese elus on suur tähtsus ja et tema on esimese järgu kultuuritegur, seda näitab ajalugu igaühele, kes erapooletult oskab ja tahab teda uurida. Seepärast aga on enamlaste võitlus just usu vastu õige tugev, ja seepärast tuleb kaitseliidul ka siin kaitsejана tegutseda, mida ta juba sellega edurikkalt võib teha, et ta peab kindlaks heatahtliku positsiooni usu-elu suhtes.

Distsipliini ja autunde kasvatamise asjas. — Nende mõlemi tähtsus on ju kõikidele selge. Selleks aga kasvatab kaitseliit oma mehi ja seega tema ise on kõige suurem kultuuritegur rahva elus. Selles mõttes ei ole kõik õppused, kõik paraadid ja teised kaitseliidu korraldused sugugi tühihised ja asjatud, sest nendel kõikidel on peale nende otsekohele sihi veel see külg, et nad rahvale õpetavad kohustuste täitmist, distsipliini ja tõsist meeleolu.

Meie ja kultuuriilma vaenlane on enamlaste ordu: niisuguse nimega tuleb küll iseloomustada seda tugevat, kõvasti distsiplineeritud organisatsiooni. Sel ordul on oma selge ja kindel kord ja selged ja kindlad ülesanded, millised just maailmakultuurile on hädaohtlikud. Võideldes nende vastu, ilmutab kaitseliit ennast maailmakultuuri kaitsejана. Aga et seda võitlust nüüd edurikkalt teostada, oleks temale ka sarnast kindlat korda, kõva distsipliini tarvis: muutugu meie kaitseliit ka sarnaseks tugevasti organiseeritud orduks, siis meil küll pole tarvis kedagi karta. Töötades kooskõlas teiste kultuuri-riikide vastavate organisatsioonidega ühise sihi saavutamiseks (sest kuidagi Eesti omapärane rahvuslik olu mingil viisil ei saa takistada ja ei vägistata teiste riikide ja rahvaste oma), meie teeme siis tähtsa ja auväärt osa tööst maailmakultuuri alahoidmiseks ja edendamiseks.

Malevate osa ja nende töö tulemused malevlaste ettevalmistusel noorte laagriks.

Teiste sellesarnaste tegurite kõrval, mis töötavad meie noorte ettevalmistamise alal kaitseväeteenistuseks, seisavad esikohal meie malevad ja sel sügisel ellu kutsutud noorte kaitseleitlaste laager, Viimaste õlgadel lasub peale üldiste ülesannete veel väga tähtis erikohustus — ette valmistada kaitseväe sundaja lühenduse soodustust

mille kõrvaldamisel täieneme ja töö õigematesse roobastesse juhitakse.

Lubatagu siin mõned mõtteavaldused malevate ülesannete ja nende seniste töö-tulemuste kohta malevlaste ettevalmistamisel noortelaagris.

Ettevalmistus sellel alal jaguneb kahte ossa: 1) kasvatus ja 2) vajaliste sõjaliste

Põltsamaa laagrist osavõtjad lõunalauas. Esiplaanil laagrivanem — 72-aastane, ja teised maleva ja malevkonna juhtivad ja õppejõud.

tahtjaid noori, peajasjalikult õppiva noorsoo hulgest, vastavatele katsetele. Tänuväärt ja üldist tunnustamist leidnud töö, eriti praegusel raskel ajal, mida aga võimalik on siis ainult terves ulatuses teostada — ilma, et selle all kannataks meie kaitseväe üldine väljaõpe — kui see töö otstarbekohaselt ja järkjärgult üks osa teist ettevalmistavalt on sel alal tegutsevate organite vahel ära jaotatud, ja mis peasi, kui see jaotus ka täitmist leiab.

Nüüd, mil noortelaager heade tagajärgedega on võinud välja lasta juba mitu lendu noori — on võimalik ära märkida, kuivõrd teostamist on leidnud see tööjaotus ja mis on selle tulemused. Ilmsikstulnud hüved olgu meile ergutuseks, pahed aga õpisteks,

teadmiste omandamine. Esimese osa teostamine lasub peaaegu täiel ulatusel malevate peal. Iga organisatsioon on siis ainult tugev, kui tema liikmed oma mõtetes ja tegudes toimivad teadlikult, s. o. teavad oma pere vajadust, ülesandeid ja korda, tunnustavad neid ja käivad distsiplineeritult selle järele. Silmas pidades asjaolu, et malevad saadavad noortelaagrisse väga mitmekesise eraelulise ettevalmistusega noori: ülikooli lõpetanuid, üliõpilasi, keska ja algkooliõpilasi — küll maalt, küll linnast pärit olevaid — kus eel- ja paralleelkasvatavate organitena maleva kõrval teised kasvatust andvad kollektiivid: perekond, kool, kirik ja seltskond igauks oma seis- ja vaatekohalt töötavad, on male-

vate töö seda kõike ühtlustada. Igas malevas sel alal töötaja juht olgu eestkäit isekasvatatud. Ta tungigu igale õpilasele ligi ja loogu tema eelarengu kohaselt endale kindel töökava kasvatuse alal. Järjekindla mõjutamise teel sunnitagu neid, kes kasvatuslikult veel algastmel või vähe arenenud, õiges suunas edasi. Väljakujunenud iseloomu on peaaegu võimata ümber kasvatada, kuid püsiva tööga on ka siin võimalik kõike üleliigset maha kärpida ja kasvatatav üldkasulikule veendumusele välja viia. Iga noor tulgu laagrisse

Tarvastu malevkonna laagripäevalt. Jagu varjumisel.

teadliku malevasena, kellele omased maleva kui ka eraelu viisakuse ja heakorra nõuded. Mitte ainult omased, vaid et iga mees käigu ka nende järele — kuid mitte sunnilt.

Kahjuks ei või seda seni laagrist läbi käinud noorte kohta tervikus mitte ütelda. Suurem osa vastab ju neile nõuetele — kuid oleme ju kvalifitseeritud pere — mis pärast siis mitte kõik?!

Kasvatuslikkudes üldteadmistes peavad malevad oma noortele andma vajalised, selged, tähtsamates kohtades erilisel allakriipsutatud ja kontroleeritud teadmised meie ajalooise arenemise, riigikaitse, kaitseväeteenistuse, distsipliini üldmõistete ja eriti sõjaväelise distsipliini kohta. Laager toimetab sel alal vaid kontrolli ja üksikuid parandusi. Kuidas see nüüd ka ei oleks, kuid siin on ette tulnud arusaamatus — kas kohtadel on antud liig palju, nii et malevlased pole suutnud seda ära seedida — või üldse mitte midagi.

Sisekord. Igal noorel pidi olema vajaline pagas eelteadmisi. Laager pidi neid vaid süvendama ja võimalust andma igale seda tegelikult proovida, et sel teel omi teadmisi jäädvustada ja vajalist juure õppida.

Vahiteenistus. Teadmisi on — kuid mitmekesised ja segased. Mõlemaid (sisekorda ja vahiteenistust) pidi jälle otsast peale algama, et mitte järjekindlust rikkuda. Üldse pean märkima, et kõik, mis teoreetilise osa alal võimalik kohtadel ilma eriliste raskusteta ära teha — peab sündima malevates, et laagris sel alal ajaviitmist ei tuleks ja võimalik oleks suuremat tähelepanu pöörda neile tegevustele, mis kohtadel võimalustekohaselt raske läbi viia.

Lasketehniline ettevalmistus. Ma ei kujuta endale ette relvakandjat, kes ei tahaks ja ei peaks teadma ja tundma oma relva materjaalosa ja praktiliselt täitma vintpüssi hooldamise reegleid. Iga mees teadku oma relva omadusi. Igale noorele antagu kaasa vajalised relvade käsitamise algõpetused. Seejuures võimalikult palju tegevusharjutusi — mida siin laagris edasi arendame ja täiendame. Veel üks pahe — ärge vahetage enne laagrisse tulekut püsse, ilma et noor oma uut relva tundma õppida suudaks. Lasketehniline ettevalmistus peab algusest peale järkjärgult süvendama ja kasvatama igas püssikandjas usku oma relva kui ka iseenda võimete sisse.

Rivi. See on kondikava kõigele. Siin valmineb keha kui ka vaim, kui meie temale külge poogime teised ettevalmistavad alad, sõjamehe suurimale katsele — lahingtegevusele. Siin peab väljaõpe omama püsiva järjekindluse ja algame sellest rivi algrakust — üksikust mehest. On näha, et sellel alal on kohtadel tööd tehtud, kuid nagu näha on õppus olnud kollektiivne. Rohkem tähelepanu üksikmehe väljaõppele! Laagri ülesanne olgu tulevikus vaid neid väljakujundatud üksikmehi koondada ühisele tegevusele.

Ja lõpuks — taktikaline väljaõpe — ettevalmistus võitlusele — see lõpusiht sõjalises väljaõppes. Kuna meie kaitseväge väljaõpe sel alal tähtsalt muutus just enne laagrit ja selle kestvusel ka kohe laagris käsitusele võeti, saan siin oma soove vaid tuleviku peale esitada. Antagu malevates sel alal, kui mitte muidu, siis

suuremõduliste skeemide ja liivakastide peal vajalised teadmised, mida siis laagris tänuväärset võib ära kasutada.

Lõpptulemusena paistab, nagu oleks malevate osa käesoleva aasta noortelaagrite peaaegu mitte midagi olnud. Nagu tahaksin, ise olles üks malevas sel alal töötavatest juhtidest, oma kaasvõitlejatele etteheiteid teha. Mitte põrmugi! Asi on alles uus. Vigu ei tohi küll sarnastes tähtsates asjades ette tulla, kuid nad on siiski paratamatud. Kui laagrisse tulnud noored ei vasta just täiel ulatusel laagri eeltingimustele, mille põhjal nüüd siin tarvis suuremat pingutust — siis oleme kõik, nii õpetajad kui ka õpilased, malevatest kaasa toonud hea tahtmise. Ühisel nõul ja jõul murrame kõik takistused. Selle tõenduseks on kahe lahkunud lennu lõpp-

tulemused. Sarnasena püsib töö ka praegu. Meie üldine siht on: kaitseliit ei tohi ja ei taha punastada oma noorte eest, keda ta kaitsevärke saadab.

Malevas juurdub noormalevlane kui noor taim maamulda, noorte laagris võrsub nõtkeks, sitkeks, kuid küllaldaselt iseteadlikuks nooreks puuks, kaitseväes mehistub ja kujuneb tugevaks tammeks. Meie riigikaitse mõte on tagatud ja meie sammume õiget rada.

Selleks on vaja vaid tööd teha püsivalt, nurisemata — distsiplineeritult, armastavalt ja teadlikult. Töö tulemus kritiseerib tööd ja selle tegijaid endamisi.

Rääkigu mitte ainult sõnad, vaid teod! —dt—

Vändra laagri telgid.

Reisiseltsiliste vestlusi.

Missüguse rahva vaimlise vanavara salve meie ka pilku ei heidaks, ühe tuttava teemi leiame igalt poolt eest. See on nimelt tuleviku ettenägemine. Suur hulk muinasjutte on ehitatud sellele, suures hulgas usulegendides esineb see.

Ajal, mil muinasjutt täitis kõikide teaduste aset, kus looduslaps inimene kõiki suure looduse mõistmatuid nähtusi lahendas muinasjutuga, olid selliste lugude tekkimised oma kohal. Kuid oleks eksitus arvata, et sellenimeliste legendide tekkimine võis olla ainult minevikus. Et nende tekkimine ei katkestuks, selleks elu oma elamustihedamail silmapilgel on veel küllaltki salapärane, mõnesugustel olukordadel lu-

gematute võimaluste ja ühtesattuvustega võib tekitada juhtumusi, mida ei suuda seletada teisiti, kui vaid imega ning mis sageli põrmugi ei erine neist sündmusist, milliseid tavaliselt leiame rahvaluulest ning mida oleme harjunud pidama rahvasuus pika aja jooksul tekkinud looks. Ent siiski nad on sündmused tõsielust.

Sõjapäevad muidugi kuuluvad kõige elamusraskemate hulka, seda ei salga keegi, kes neid üle elanud. Igaüks teab, et tihtipeale sõjas ainsa tunni jooksul inimene elab rohkem läbi kui teine kuski maarahus või -idüllis aastate jooksul. Ning seepärast sõjaelus juhtub nii mõndagi, mis kandub kaugele takka igapäevsuse

piiri. Mõnesugusel määral seda on tunnud igati, suuremal määral need mu reisiseltsilised, kelle suust kuulsin järgnevad lood.

*

See oli pikkadel jaanuarikuu öödel. Juba pärast lõunat kohe loojeneb päike ning õhtuse kiirrongi pealinna vaksalist väljasõitmisel on juba täieline ööpimedus, mille vastu võitlevad vaid pealinna vilklev tänavatulestik, kihutavad autoprospektid ning tähnelakesed taevas.

Kui aga juba rong on jõudnud välja linnapiiridest, asub pilkane pimedus ümberringi. Vaid mõned veduriahjust pärit sädemed lendlevad aknast mööda. See on kõik, mida näeb silm läbi aknaruudu. Tahtmatult keskendub siis kogu tähelepanu vaguni sisemusse, kaasreisijaile. Ning neil tundidel tekib vagunis jutuaamine, mis tautavate või naabrite vahel algab ning laieneb siis kõikidele kupeenaabritele, sellest hoolimata, olid nad enne tuttavad või mitte.

Minu reisiseltsilisteks juhtusid kord kolm vanemat eruhvitseri. Jutuaamine algas lumerohkusest, tuiskudest ja meie karniist kliinast. Vastandina meie oludele major K. tõi Lõuna-Prantsusmaa, kus ta käinud mõne aasta eest. Seepeale kapten R. tuletas meele Persiat ja Armeeniat, kauget Kurdistani, kus ta viibinud maailmasõja ajal. Seega oligi juba jõutud sõjamälestuste alale, millel jutuaamine püsis kuni Tartuni, kus meie reisiseltskond osalt lagunes.

Kui jutukäik tüki aega oli püsinud silmapilkselt surmavil tabamistel, imetaolistel paranemistel ja sõja ajal nähtud arstide kirurgilistel imedel, siis jutt kaldus lahingus langemise etteaimamistele. Ning siis kapten R. jutustas etteaimamiste või ettenägemiste tõestisündimisest järgmise loo.

Teenisin maailmasõja ajal ühes austerlaste vastu seisvas Vene polgus. Olin veel noor lipnik ning teenisin polgukomandöri adjutantina. Meie väed tungisid siis Galliitsiasse, pidime murdma Karpaatidest läbi Ungari madalikulegi, kuid muidugi nii kaugemale ei läinud, sest austerlased tõid oma liini kõvendamiseks lisavägesid ning meie edasitungimine pärast korduvaid veriseid katseid jäigi seisma. Ning mitte ükski, et edasitungimine oleks jäänud seisma, vaid seisukord kujunes meile veel päris raskekski ja närvilisekski positsioonisõjaks, sest austerlased osutasid suurt ak-

tiivsust. Kunagi ei võinud ette aimata, kust nad jällegi oma äkilise löögiga sihivad. Üldiselt päevad olid väga rahutud, sest mõningate saadud andmete järele võis vaenlaselt oodata laiaulatuslikku tõsist pealetungigi.

Mõistagi ei olnud siis meil kunagi suuremat öörahu. Telefonid kõlisesid positsioonidelt alatas. Kui kord polguülem oli juba paar ööd järgimööda magamata, ta heitis korra öösel magama, käskides mind teda igal tähtsamal sõnumi saabumisel äratada.

Nagu ta voodisse heitis, nii aga kohe jäigi magama. Küll see oli aga uni, nii ütelda kangelasuni või Napoleoni uni pärast Vaterlood. Kuulus vaid valju norskamist üliväsimusest, mis pani mu mõtlema, kas ma hädaohu puhul teda jõuangi äratada. Kuid oletasin, et sel ööl ikkagi vist suuremat lahingut ei tule, sest vaenlase olek kogu eelmise päeva jooksul oli harilik, liigagi harilik, kuna sõjategevuses vilunud ohvitser suuremalt jaolt aimab instinktiivselt vaenlase kavatsusi juba õhust.

Kuid polguülema uni muutus siis äkki rahutumaks. Hingamine jäi tasemaks, mis mulle kuidagi paistis kohe kahtlasena, ebaloomulikuna, sest ta oli maganud vaevalt veerand tundi ning arvestades tema väsimusega ning närvesöövate tehtud pingutustega, võis julgesti oletada, et ta võib järjesti magada ilma ärkamata oma 24 tundi. Aga ta hingamine siis jäi nagu raskeks, kähisevaks, katkendiliseks, nagu piinaks teda luupainaja. Polnud midagi veel sündinud, kuid millegipärast tundsin väikest kokkumist või arusaamatut erutust, nagu aimasin, et nüüd midagi sünnib, kas siin või kuski mujal. Ei mäleta seda enam, kas tundsin seda siis, või tuli see mõte mulle pärast, kuid kogu lugu mu mälestuses sarnleb sellele, nagu oleks rääkinud polguülem vaimudega, nagu istuks ta nende hulgas, olles kaugel oma maisest kehast.

Siis aga ta hakkaski rääkima, üteldes läbi une selgel häälel:

„Mis? Vasakule tiivale, teisele pataljonile seitse kandraami? Oh, vaesekehed!.. Lipnik?.. Kui noor oli ta alles! Lipnik. Pea... või nii, või meie veel näeme. No olgu, vägagi võib olla. Seitse kandraami ja lipnik...“

See oli kõik, mis ta rääkis läbi une. Siis aga jäi ikka rahulikumaks ja rahulikumaks ning viimaks magas päris rahulikult. Rahunesin minagi, sest oli niisugune

õudne tundmus, nagu oleksin ilmsi elanud kaasa selle, mida polguülem nägi vaid unes. Sest mis see jutt muud võis tähendada, kui et polguülem nägi unes, et teises pataljonis on langenud 7 meest ja noor lipnik.

Pärast mõnetunnilist magamist pidin äratama polguülema. Operatiivstaap kutus telefonile. Kui ta jutu lõpetas, rääkis temale ta unenäost või ta sonimisest. Kuid seda kuuldes vana polkovniku näole ilmus väike kahvatus.

„Mis oli? Kuidas oli? Mis ma rääkisin?“ küsis ta tungivalt mu silma vaadates. „Räägi kõik.“

Jutustasin talle siis pikalt ja laialt, kuid sõnad „või nii, või meie veel näeme; no olgu, vägagi võib olla“ jätsin siiski ütlemata, kartes polguülema niikuinii üleskruvitud närve veel rohkem ärritada.

Kuid vist ta ikka aimas, et ma kõike ei rääkinud ning veel samal hommikul sõnas ta paar korda:

„Tuleta hästi meele, kas ma ei ütelnud veel midagi?“

Eitasin kindlasti.

„Noh, tänu siis jumalale, et kõik on, tänu jumalale,“ ütles siis polguülem ja ohkas.

Kuid samal ajal saabus teade, et vasaikul tiival on langenud öisel kokkupõrkel vaenlasega seitse sõdurit ja noor lipnik.

Alles siis tõusis loo salapärasus mu mõistuse ette täies ulatuses. Enne ta oli paha, rahutu unenägu, muud midagi, kuid nüüd see sündmus hakkas otsekohe nagu rõhuma. Teate saamise silmapilgul tundus, nagu saabuks see juba teistkordselt, kuid siis tuli meele, et eelmine kord see sündmus, mis nüüd äsja olnud, oli vaid polguülema unenägu alles. Kuid kõrvutades sündmuse ja unesträäkimise ajad, selgus, et need mõlemad sündisid ühel ja samal ajal.

Mitu päeva see sündmus piinas mind. Siis viimaks see lugu nagu hakkas juba mälestustes taanduma igapäev ettetulevate teiste sündmuste takka.

Siis aga tuligi selle loo lõpuvaatus. Vaenlase kahurmürsu killust sai polkovnik haavata. Polnudki kuigi suur haav, kuid tekkis siiski veremürgitus ja päeva pärast ta oligi surnud, nii nagu ta isegi unes arvas, et „olgu, võib olla, vägagi võib olla“. Kuid missuguse ütelse peale ta andis läbi une sellise vastuse?

Mõne aja pärast sain puhkusele. Mu ainus soov oli mitte enam sinna polku min-

na teenima. See mu soov täituski. Mitmesuguste juhtumuste ja asjaolude tagajärjel sattusin teenima Kaukasuse frondile. Kuid veel nüüdki on see polguülema õine sonimine selgesti meeles ning olen hakanud uskuma, et on tõesti midagi suurt ja salapärast väljaspool inimese mõistust ja elu kitsaid piire. Olgu see vaimud või mis tahes, kuid midagi on, selles olen kindel.“

„Minu elus juhtus ka midagi taolist, kuigi mu lugu pole alguses nii tõsine.“ Nii algas oma jutustust kapten S.

Olin 16. aastal noor lipnik, värskelt koolist välja lastud, värskeltküpsetatud ohvitser. Teenisin Smolenskis tagavara-polgus. Saatust oli ette näha — kui mehi kuu või paar õpetatud, siis muudkui koos frondile. Sellest küljest, nii ütelda, asupaikade eest tulevikus, polnud mingit muret, sest selle eest hoolitses ja määras kroonu. Nii jäi siis veel natuke aega frondi selja taga elamiseks, mida muidugi püüdsin kasutada, sest eel seisid pikad kaevikutes istumise ajad ja egas kindelgi võinud olla, kas sealt tagasi pääsenegi. Sakslane ju pühkis vahel Vene polke ühes kõikide lipnikkudega, leitnantidega ja muudega tükis nagu sääski käpaga.

Ja teisest küljest asi oli veel ka nii, et olid õlal värsked kuldpagunid, mis tegid kergemaks ligipääsu naistesüdameile. Nii-sugune noore ohvitseri flirtimine siis oligi minu peamiseks mureks, kuna muu eest, nagu juba ütlesingi, muretses kõrge kroonu.

Ja seal linnas siis oli ka nii ütelda üks marupreili. Oli teine ühe kohalise Vene kõrgema ametniku tütar, oli nii venelase kohta küllaltki ilus ja liikus ühtelugu ohvitseride seltskonnas. Oli olnud paljudega tuttav ning frondile sõitjad pärandasid ta ikka uustulnukatele. Seda naist, nagu pärast veendusin, huvitas peamiselt tema kavaleride omavahelise võistluse jälgimine ning mõnel korral asjad olevat läinud isegi kahevõitluseni. Muuseas enne minu sealolekut ühel Eestigi ohvitseril armukade venelane lasknud kuuli lõualuust läbi, ning neid arme mees kannab veel praegugi. Nähtavasti too Maria septses uut kahevõitlust, sest valis oma suuremaiks tähelepanualuseiks kaks garnisoni kõige ägedamat meest — minu ja Vene lipniku Nikitini. Too Nikitin aga oli niisugune Vene igavene üliõpilane ja tülinorija. No meie

kahe vahel algas siis äge võistlus. Kui preili suurem poolehoid näis kalduvat Nikitinile, siis võtsin uhke poosi ning hoidusin preilist kõrvale. Siis aga ootamata Maria kuldne süda naeratas minule ning Nikitinil algasid valupäevad.

Kahevõitluseni lugu siiski ei läinud. Minul selle vastu poleks midagi olnud, sest nüüd ma ei tahtnud Mariast loobuda milgi tingimisel, kas või elu ja surm kõik ühte patta. Muidu oli ka niisugune eht „Vene soldati meeoleolu“, et ükskõik, mis, kus või kunas juhtugu, hullemat surmast ei ole. Arvasin Nikitini araks, kuid pärastpoole selle kavala venelase plaan selgus korraga.

Nikitinil nimelt oli palju raha käepärast. Oli vist mõisnikusoost, isal suured vabrikud. Seepärast tal oligi hea vahetõrge kõrgemate ülemustega. Kui siis ühel päeval mulle teise linna üleviimise käsk tuli, siis oli mulle selge, kustpoolt tuul puhub. Nikitin oma rahaga ajab mulle sõidu sisse. No see ei pea nii jääma.

Pidin ma siis venelasele ja ta rahale alla jääma? Ei seda võinud olla. Nagu sõjamehe elu ikka on kaalul, nii ka mina otsustasin ei mitte millestki hoolida. Siia tagasi pean saama, kas või kuidas. Peas käis ringi tuhat kavatsust, kuidas siia tagasi pääseda, sest võitu venelasele jätta ei või.

Kohtasin Mariaga. Ta juba teadis asjast:

„Kuulsin, et teid viidavat üle.“

Oli nähtavasti hästi informeeritud, sest naeratas paljuteadvalt. Ta ütelnus tundus nagu pilkena.

Kuid tol silmapilgul tundsin, et ma kindlasti S. linna tagasi saan. Kuidas, sellest polnud aimu, kuid et see sünnib, selles ei kahelnud sugugi. Nagu ei kannaks mind maapind väljaspool S. linna.

Ning ütlesin siis:

„Tulen tagasi veel samal nädalal ja jäängi siia.“

„Kuid midagi sünnib Nikitiniga,“ tuli äkki keelele, et isegi ehmusin, sest ei teadnud sellele jutule mingit alust. Silmapilgu väljamõeldus.

„Ärge olge nii julge enesesse, Nikitinil on väga head eestkostjad,“ tähendas Maria, pidades mu juttu algusest lõpuni kelkimiseks.

„Kuulake mind, Maria. Vaadake, teie nüüd arvate, et teile minu jäädavast ärasõidust on räägitud tõtt, ja et mina oma tagasisõidust räägin ebatõtt. Teistel ongi tuhat korda rohkem schansse tõeks kui minul, kuid ma ei saa praegu ette midagi

faktiliselt tõestada. Kuid pidage meeles mu jutujamist ning ükskord näete, et minul on tõsi.“

S. linnast lahkudes oli meeoleolu kurb. Kuhu maailma otsa elulaine mind nüüd tõukab, kes võis seda teada. Ja Mariagi vist oli ikkagi ajaviitenähtus, kogu asja põnevus oli tingitud vaid konkurentidest. Lähed ära, teisel on täpselt samasugused Mariad. Endiseid kaasteenijaid enam ei näe, sootu uude keskkonda satud. Unustad peagi isegi kõik. Liig julgesti ennustasin Mariale kõiksugu asju. Need ei täitu ja rumal siis ilmuda ta silmi. Ja kogu võistlus tema pärast Nikitiniga on kasvanud ikkagi rahvusuhkuse ja au põhjal, mida aga ei saa kellelegi avaldada, sest polnud kaasteenijaid eestlasi. Viimaks sõduritõdemus rääkis ka sõnakese kaasa. Kaoksid ainult ajad, mis seal siis mõelda mõnest Mariast või Nikitinist. Oh Issand, igalpool on hea olla, kui vaid elunatuke jäetakse sisse.

Nii mõteldes läkitasin Mariale ühest jaamast pika lahkumiskirja. Ütlesin, et ma temale enam ei kirjuta ega tagasisõidust ole huvitatud.

Kuid nagu mu väljasaatmine oligi rohkem rahado pärast kui vajadusto pärast, siis juhtuski, et nädala pärast olin S. linnas tagasi värskelt mobiliseeritud mees-tega, nii et see väljasaatmine ainult pikendas mu olemist S. linnas.

Umbes samal ajal aga kaks purjus soldatit löid Nikitini täagiga läbi. Mehed olid purjus, Nikitin juhtus kallale ja mehed siis löid ta vihahoos läbi.

Nii siingi sündis kõik, nagu juhuslikus tujus olin Mariale ütelnud. Pärast, kui nägin, et kõik, mis Mariale hoobeldes lubasin, et see kõik täitus, siis oli tuline kahju, et miks ma ei soovinud tol korral, et näiteks sõda varsti lõpeks, või ise pea kindlariks saaksin, või midagi muud. Olen kindel, et kõik soovid, mida siis oleksin tõsiselt soovinud, oleksid täitunud. Oleksin ma siis soovinud surma Saksa Villemile või Nikolaile — see oleks nii kohe ka sündinud, kuid ma soovisin kõigest midagi Nikitinile ja kulutasin nii kalli võimaluse odava asja peale.

Pärastpoole tuli frondileminek. Kui raskeid seisukordi ka ei olnud, kuid imelik — ma ei mõtelnud kunagi surmasaamisest ega kujutanud enesele seda ettegi. Oli nagu usk, et ma jään ellu. Samal ajal ajaviitevestlustel teiste ohvitseridega tih- tigi kuulsin, kuidas mõnd see mõte piinas ühtelugu. Ning just nende hulgast, kes

surma kartsid või selle võimalikkust mõtlesid, oli langenuid. Ning nüüd mul on niisugune usk, et kuigi mõnes lahingus oleksin saanud surma, siis see oleks sündinud äkki ja ma ise polekski kunagi teada saanud, et suren.

Ja meil oli Vene sõjas juhtumine, et veltveebel pistis pea kaevikust välja ning sai kohe kuuli otsaette ja langes silmapilkselt surnuna maha, kuid kõik kuulsid, kuidas ta langedes lausus — „ubit“. See andis siis endale enese surmasaamisest suusõnalikult teada. Nõnda algas kapten K.

Kuid vabadussõjas sai nii paljudki imelikke juhtumusi nähtud. Näiteks pä-

Kuid paberi viskas siiski ära.

Kui lahing oli lõppemas, nägin sama sõdurit maantee kraavi kaldal, velsker sidumisvahenditega juures. Juba oli näost kahvatu. Mõistsin kohe, et siin on tegemist jällegi surmaga. Eemaldusin kohe, et käsklusi anda ja üldse mitte selle peale mõelda. Rongile tagasi jõudes sain kuulda, et ta teel haigemajja oli surnud.

Ja siis oli juhtumine veel enne seda. Nagu teada, polnud meie vägedes alguses niisugust distsipliini, missugust tavaliselt sõjavägedes nähakse. Et oma osa sõjalist vaimu mitte rikkuda ja teda tarvilisel määral sõnakuulmises hoida, selleks tuli

Kambja malevkonna laager.

rast Lõuna-Eesti vabastamist enamlastest sai meie rongi dessant käsu minna punaseid välja ajama ühest Läti piiril asuvast mõisast, kuhu need olid tagasi ilmunud. Sõitsime läbi külast, kus punased eelmisel päeval olid käinud, ja peatusime, et elanikelt pärida teateid vaenlase kohta. Valdamaja uksele olid punased kinnitanud suure punase propagandaplakati. Üks sõdur läks, rebis selle maha ja kinnitas enesele kasukanööbi külge ja käis siis naerdes regedest mööda. See oli muidugi nii sõjaline nali, väike irvitamine, kuid astusin siiski sõduri juure ja käskisin plakati minema visata. See muidugi polnud niisugune käsk, nagu praeguses kaitseväes, mida vastuvaidlemata tuleb täita, vaid vahekorrad olid siis teistsugused, kõik põhjenes seltsimehelikkusel ja kohuse truudusel igalt poolt. Kuid sõdur — tundsin teda kui oma paremat meest — naeratas vastu ja ütles:

„Aga kannan. Vast jääb siis kuul tulemata. Ega nad oma paberinärtsu tohi rikkuda.“

otsida kõiki võimalikke teid. Kuid ühtlasi oli rohkem kui selge, et ei või kunagi lasta tekkida mingeid vastolusid enese ja alluvate vahele. See oleks võinud anda halbu tagajärgi. Seepärast oli tarvilik tunda mehi rohkem kui harilikult ja võtta osa nende elust. See viis pikapeale näis päris loomulikuna ja ühtki halba juhtumist või sõnakuulmatust ei tulnud ette. See olenes muidugi meestest, teistsuguse koosseisuga poleks sellel teel mingit korda suutnud hoida. Tundsin kõiki oma mehi ja nii paljud neist meeldisid mulle väga. Armsad poisid olid. Suured lapsed, naiivid osalt, kergemeelsed. Nad nagu ei aimanudki ei lahingus ega kunagi, et nad on sõjas, et elu on hädaohus, surm on hirmus või elu on armas. Kahju oli neist noortest, kes juba nii vara peavad kandma raskusi, millest neil pole veel õiget ettekujutustki. Või kui langes mõni nooruke, kes nii ütelda seisis alles elama hakkamisel, kes polnud elust saanud veel midagi, siis oli, nagu oleksin kaotanud oma lapse või armsa südamesõbra. Kuid tublid sõdurid olid nad,

paremaid sõdureid ärgu soovigu ükski juht.

Nii oli muude hulgas ka noormees Saarik. Ta polnud kangelane ega mõni lahingulõvi. Kes teab, milleks ta oli ilma sündinud, mis oleks pidanud olema ta õige tööala, mis oleks olnud tema loomule vastav tööala, millel ta oleks olnud vägagi tubli, milles pole kahtlust. Sõjameheks ta polnud sündinud, kuid aeg kutsus lipu alla kõiki mehi. Ja see nooruke oli ometi mees, nagu mees peab olema. Kodumaa üldist tarvet mõistes oli ta vabatahtlikult ilmunud rahvaväe ülema käsutusse ja iga käsk või kohustus oli talle püha, mille täitmise juures ta ei kõhelnud ega nurisenud südameski. Seda kõike võis lugeda ta silmadestki, tegudest veel selgemini. Jah, oli tunda endaalgatuse puudust, mida ometi peab omama iga sõdur tarvilikul määral. Seepärast hoidsin teda neist ülendametst kaugemal, mis oleksid talle olnud rasked täita. Näiteks üksikpiiluriks või ka teisele kaasa ma teda ei saatnud. Kuid kus ta oli koos suurema salgaga, seal oli ta just vajaline külma vere alalhoidmiseks ja võimalikul silmapilgul tekkivast paanikast jagusaamiseks. Jah, peab ütleva, selle noore sõduri surm oli õige raske näha ja unustada.

Kord kirjutas ta hoolega kirju ja oli juba mitmendat päeva tusane. Pidasin seda läheneva haiguse tundemärgiks, sest ülepingutuse tagajärjel nii paljudki jäid haigeks. Kuid seal ühel kokkupõrkamisel vaenlasega sai ta surma. Minu kätte jäid ajutiseks ta järelejäänud asjad kodustele kättesaatmiseks. Nendest olid tähtsamad suur kimp kirju kõigile sõpradele, millede sisu ma ei tea, kuid mille sisu ma tean, see oli ta päevaraamat. Ja mu hämmastus oli suur, kui lugesin neid pliatsiga

kirjutatud lehekülgi. Mõtelge — nädal aega ennem oli ta näinud unes oma surma ette ja selle unenäo kirjeldanud oma päevaraamatus. Nii paljudki üksikasjad surmasaamise unenäos läksid kokku selle kurva sündmuse tõestumise seisukorraga. Ja kõik need nädalapäevad kandis ta seda kahtlust hinges. Ta ei teadnud, kas uskuda unenägu või mitte. Arvan siiski, et ta hinge sügavamas sopis seda uskus, õigemini, aimas ette, kuid see, mis pani teda kahtlema, oli ikka noor elujõud, mis ei soovinud enneaegset vägivaldset lõppu. Ja kõik seda ette tundes ei olnud ta selleski lahingus arg ega kartlik, kuigi niisugune etteaimus või unenägu võib süüa nädala jooksul kindlamagi mehe närvid.

*

Veel paljugi taolisi juhtumisi vestsime. Kiirrongi vagun vuras kergesti põrudes ühelt roopajatkult teisele ning akna taga ööpimeduses vilkles tuhandetena vedurisädemeid. Vaguni kupee oli laeni täis paberossisuutsu, mis tekkis kõikide otse närvilisest suitsetamisest, ning kõiki valdasid taas need sõjapäevade teadmatuse ja alalise pinguloleku meeleolud, mil ümber ringi valitseb kohutav vaikus, kuid igal silmapilgul võib oodata lahemait või kaugelet surmakarjatust. Niisugusel silmapilgul astume tagasi nendesse aegadesse ning see on kõige tõetruum vabadussõja mõistmine, mida suudame vaid meie, vabadussõjalaste põlv, ning see kaob ühes meiega ning tulevikus, kui need sündmused vajunud kaugesse ajalukku, vaevalt keegi suudab sellesse nii süvendada. Vast luuletajad kunagi tulevad nende sündmuste juure ja äratavad oma teoseis ellu neid kangelasi, — imetlemiseks kõikidele põlvedele.

A. J.

Igaõhtune „oleme valvel“.

Veel peatükk Värska muljeid.

Igivanast ajast põlvneb komme, et postil olevad tunnimehed omavahel hõikavad. Ringi kindlusmüüri rõngast mööda paigutatud vahimehed hõikavad teatavate ajavahede järele oma vahihüütu, see antakse postil ahelas edasi tornist torni ja kuulutab öösse ja valitsevasse hädaõhtugi, et iga vahitorn, terve ring ümber on valvel ja tahab seda ikka olla. Puhaku rahulikult linn — mehed, naised, lapsed vaiksete tänavate majadereas. Kuulgu ka see, kelles alatu vaenumõte

peaks idanema — ja võtku meelt — vahihüüdude elav müür, ärkvelolevate meeste ühine suur tahe on siin kaitseks.

Sarnane vahihüüdude vahetus ilmneb iga Eesti kaitsevääeosa — ka koduvääeosast eemalekistud vahtkonnalgi madalas ja kuumas vahtkonnaruumis — poolt õhtuti sooritatavas lühikeses „eha“ tseremoniis, mis ühendatud meeskonna õhtuse loetlusega.

Sellest kombest peab kinni ka kaitseliidu

Väraska laager, kus noorte hõõgav tundekus need mõned vähesed minutid pidulikult-tõsiseks lööb ja nii ilusa lõpu tekitab sisukale, kuid pingutust nõudvale riigikaitse tahte — esialgu küll õppimiseks ja „mänguks“ rakendamise päevale.

Nagu juba kirjeldatudki, tuleb Väraska töö iseloomustuseks arvata seda, et ta kunagi pole „kroonu“ töö, vaid igaiüks on tõsiselt, täie sisenise pinevusega asja kallal. Selle tõttugi on võimalik selle alla kahe nädalase tööajaga saavutada tagajärgi, mis küllaldaselt määral võiksid olla rahuldavad. Kui ikka laagri kompanii kompanil läheb — muidugi mitte tuiskliival, vaid vähegi korralikult terräänil — siis ei kõla see raskelt ja laialt s-s-sauh-s-s-sauh, vaid sammude rütm läheb õige lühikestes, kuivades, kuid kergetes ja teravates praksatustes: raks-raks... Sajal mehel on üks tahe ja üks samm. Just kui riigivanema vastuvõtuks koostatud auvahtkonnal.

Tähendatud põhimõttelid olid ka õhtuse rituaali üksikasjad, „puhtus“ see, mida jagudes hiljem, enne magamaheitmist harutleti ja mille suunas järgneval õhtul veel rohkem püüti. Kuna kaitseliidu ja II diviisi õppekompanii barakid kõrvuti asumas, meil peale selle veel ka puudumas sarvur, peeti naabrite ehad ka kõrvuti.

Õhtusöök, mis viimasele rivitunnile järgnes, on labi, oled oma sööginõud, ja kui jaotustustaja toimkond ka veel õlul, ka jaopaagi suure vaevaga — külm vesi ju ainult, abiks liiva ka — puhtaks teinud. Päril mõnus on nüüd palja jalu ja ainult spordipükstes puhata tulikõrvetava ennelõunase lahingdrilli ja nüüd alles hiljutise rivi „sõidu“ tõttu koormavaks ja tüütavaks jäänud „täisvormist“. Ega aega ole jumala-vaba olla, nokitsed kas püssipuhastamise kallal või spordiplatsil, või lõpuks küll suits hambus ja paarikolmekesi omavahel koos, kuid siiski pead murdmas näiteks selle üle, „kellel aga õigus on poste reviderida?“

Kell on ¼9, kui läbi õhtu sooja hämaruse lututab õppekompanii signaalarv — valmistumiseks loetlusele. Poolparemal võsastiku taga kostab Kuperjanovi partisaanide baraki juurest seesama. Teiselpool orus Iebavat kitsast, läbikasvanud järvekaela, kus Setu küla maju mööda asumas ratsarügemendi osi, ning meilt paremale, metsavahel sama rügemendi alles lõpetatud barakkide juurest, kus mõlemal pool peaaegu päev läbi, kui noored kuked, laulavad signalistid — kordab sarvede kardsuu omamoodi, ratsaväe määrustiku järele, sama käsku.

Kaitseliidu barakis algab kiire kihelemine. Esimesel päeval teatatud sisekorra järele peab õhtusele loetlusele ilmuma korralikult vormis. Kuid igaihel on riideid selga kiskudes ja saapaid

nõõrides endast juba sees tunne, et s i n n a, hünni laulmisele, peab ilmuma täiesti korras ja puhtalt, kui kiriku. Mäletan, oli halb tunne ühel õhtul, et ei jatkunud enam aega pesta käsi, mis püssipuhastamisest mustad ja õlised ja et sarnasena tuli seista eha tõsistel ja ilusatel minutitel.

Varsti on ülesrivistamise käsk ja veltveebel viib kompanii välja platsile. Õppekompanii, kes paarikümne sammu vahemaal vinklis meie jõe nele asetub, on harilikult juba kohal. Ilmub korra-

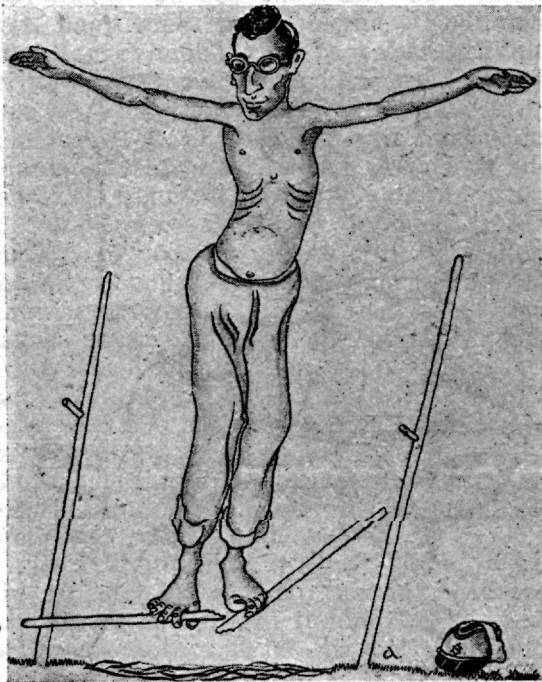

Vaprad malevlased „Postimehe“ toimetusest ajakirjanikud Peel ja Reintalu pressivad sadat meetrit liivakottidega.

pidaja pealik (meil, õppekompaniis — korrap. ohvitser). Mõlemil pool käsklus: „Veltveebel ja rühmavanemad ette, marss!“ Kutsutud astuvad, käsi ülal, kompanii ette määrustiku kohase vahe- maaga ja pöörduvad näoga viirgude poole. Kui veltveebli hää kompanii nimekirja loeb, hõikab iga nimetatud „mina!“. Puudujate kohta vastavad rühmavanemad, kas nad toimkonnas või välja lubatud, või ambulantsis. Oma nime väljahõikamist oodates, tulevad meele jutustused end. Vene sõjaväes silmapaistvate, kangelasmeelega surnud sõdurite mälestamisviisist, mida küll ainult mõned haruldased korrad on tarvitatud. Nimelt kanti vastava korralduse peale surnu nimi igaveseks ajaks tema kompanii ja rühma nimekirja, nii et igakordsel loetlusel ka teda hüüti. Rühmavanem vastas siis kindlaks kujunenud ajaloolise lausega,

et see ja see on kangelasmeelselt langenud siis ja siis. (Peaks meie kaitseväes ka looma ja arendama kohusetruudust ülendavaid traditsioone. Kas aga meie sõjakoalis pole isegi küll juba midagi sarnast 1. dets. 1924. a. langenud kadetti-dega?).

Huvitav, kuna õppekompaniis vastuseks ikka ühesarnased, mehised vastused hõigatakse, vastavad meil küll alguses I — üliõpilasarühma, täis-

Malevlane Reintalu sooritab kõrgushüppe normi ekstraklassi tehnikaga.

hääled, vasemale läheb häälekõla ikka nooremaks, kuni III rühma koolipoiste alles lõpuni murdmatud hääle „mina'd“ nimekirja lõpetavad. Veltveebli määravad järgneva päeva toimekonnad ja teatavad siis korrap. ohvitseridele loetluse lõpust. Nüüd jäävad kompaniid „vabalt“ seisakusse, kuid nagu midagi oodates. Õppekompaniis teatab veltveebel, kasutades kogu kompanii koosolemist, mõnele eksinud või lohakale mehele noomitusi või teatab leitud-kadunud asjust. Kõik küll stiilikohase veltveebli-karedusega toonis, kuid kuidagi napsõnaliselt ja kiiresti, nagu kartes, et millelegi ette jääb. „Ametlikud teadaanded“ jõuavad läbi. Kolmpoolsada meest seisavad hiir-vaikselt. Õppekompanii korrapidaja ohvitser — ta annab käskluse sarvurile ja nii kogu tseremonii alguks — on kiindunud käes oleva kella osutitele. Peale sääskede surumise ja eemalt Setu küla häälele on ümbrus täiesti vagune. Ka üle järve ja kõrval barakkide juures — sealgi seisavad viirud

tõsise ootuse vaikuses ja korrapid. ohvitseridel silmad minuteid lugemas.

Punkt kell 9. Korrap. ohvitser tõmbub sirgu ja annab kompaniile „valvel“. Tõstab siis käe mütsi ääre ja pöörduv ümber, mitte hoolimatult, vaid piduliku puhtusega, drillitud stakaato-võetega: üks-kaks. Veltveebel ja rühmanemate joon teeb sama.

Meie kompanii ees sünnib see otsekohe samas korras. Õppekompanii paremal tiival puhub sarv eha-signaali. Parevalt, metsa vahelt prahvatab kui rakett ratsaväe signaaliheli, edasi pool paremal üle järvegi. Kuulad signaali kaunis pikka — kui manitsevat melodiat ja tunned, et kõik sirgutõmbunud read kuulavad samuti ja mõtleavad kõik sama mõtet, kui sinagi. Millest? — Aga kohe —

Signaali viimane toon ripub veel õhus, kui õppekompanii IV — „aspirantide“ — rühm tasa algab: „Mu isa-...“

„... maa, mu õnn ja rõõm,“ haaravad kohe jaod mõlemates kompaniides ja laulavad kõlavatel noortel häätel suveõhtusse. Õppekompanii laulab treenitud, kahel häälel, erilise sõjaväelise lühikese ja kiire rütmiga, see moodustab, küll veidi karedavõitu, lauluskeleti. Meie kompanii pehmed haritud hääled tulevad juure, luues akorde ja tervet üldkõla mahedamaks ja pehmedatuks. Laulad ise laulu, mis lapsepõlvest juba kalliks saanud, mida kuuldes ei saa jääda sirgutõmbumata, kuuled naabreid laulmas, tead, et just praegu samuti lauldakse siin lähikonnas puhunud signalistide juures, aga mitte ainult Setumaa liivakiingastel ja orgudes, vaid üle maa kõigis kompaniides, eskadronides, patareides, merel sõjalaevadelgi.

— Vahimeeste hüüdu antakse tornist-torni, kõlab see üle maa.

Laulad ja mõtled, mõtted käivad kiiresti, kui liblikad päikese käes. Teine salm läbi. Õige vaikselt, nii et igäiks ainult oma häält kuuleb algab kolmas salm, et paisuda kõlavaks jälle lõpusõnad

„... mis iial ette võtad sa...“

Maa — isad, emad, omaksed, võite puhata rahu, vahimehed on valvel. Ja vaenlane — mida küll sinu sõdurid praegu teevad? — kuuled ja mõistad sa siitmaa poegade ühistahet, tuhandete ühest suust töofust „oleme valvel“!

Hümn lõppis. Sarvurid meil ja mujal annavad lühikese „ä r a“ -signaali. Ohvitserid, järele ka veltveebli — rühmanemad, pöörduvad ümber, laskuvad alla käd, käsklus „vabalt“.

Siis: „veltveebel, viige kompanii ära“. Mõne silmapilgu järele algab trepil suur trampimine,

rühmad lähevad sisse jalgu liivatolmust kloppides. Jagudes kõigepealt harutlus, kuidas eha õnnestus.

Varsti läheb nii hämaraks, et enam mitte midagi teha ei saa, õppekompaniis sarv mängib

päeva viimase signaali — magamaminekuks ka ära.

Ruttu unele, sest hommikul kell 4 läheb juba korrap. pealiku vile ülestõusuks!

Noor S a s s.

Väraska laager.

Minek.

Laagrimineku tähtpäev oli tähiseks sel suvel: kõik oli kalkuleeritud selle päevani ja mis pärast tuli, oli omaette arvepidamine. Ning kui saabus mineku hommik, oli unustatud endine ja tulevane ja heideti end käesolevale põgusale pinnale.

Tartu sadam kogus noori malevlasi täis. Siin oli korpulentseid üliõpilasi õllekõhtudega, noori õppureid alles esimest korda varjavast pesast lendavaid, ja karastatud, tugevaid poisse. Mõnda oli tulnud neitsi saatma, mõnda abikaasa ja mõnda armas ema. Vana rataslaev „Tartu“ ei saa pööramisega kiirelt hakkama ja minejail tuli oodata kuni kõik korras. Kaipealne oli üks sumisev kogu. See polnud veel sõjameheliselt treeneritud: tulles läks samm segi ja read olid kõverad, aga sõdurlikku välisavaldust oli küll, püss peos ja ranits seljas, müts kekilt viltu ja paberross hooletult hambus. Eks me ole sõdurid, keda saadetakse arvatava vaenlase vastu, meie tulevik on tume. Jääge jumalaga, armsad netid neitsid, ela hästi armas öde, kallid ema, kes teab, kas enam näeme!

Laevale asetus orkester. Malev tuli ühekaupa dekile ja lagunes kohile. Mõningaile pisteti lilli rinda. Pruunid madrused vallandasid trossid, laeva rattad hakkasid käima, me läksime. Kail lehvisid saatjate valged rätikud.

Allpool sadamat meid saatsid kisaga suplejaid poisikesed ja mõningad paksud tädid lubasid meid eemalt imetleda oma korpuse lopsakaid volüüme. Siis muutusid kaldad inimtühjeks ja mehed keskendusid dekile.

Malev oli lagunenenud klikedeks, omad mehed omade ümber. Keulas õppurid, keskel läbisegi, ahtris üliõpilased. Päike kõrvetas, kuued heideti varsti. Pärast asusid limonaadikorvid, säääl võis konstateerida elavat liikumist, vastupidist laeva suunale. Januste keskel askeldas populaarne pootsman.

Paljud nägid Peipsit esimest korda ja imetlesid ta vete merist ilmet. Kui kerkis silmapiirile Vene rand, pöördusid binoklid itta. Aasia hiiglamannid oli käegakatsutavas kauguses.

Kl. 4 paiku sildusime Väraska sadamas. Värskapoolsel kõrgel kaldal valendasid uudishimuliste seelikud. Muusika mängis. Malev tuli maale ja algas uus faas —

laagris olek.

Päike paistis täies teras ja kuumus oli tunduvam kui laeval. Peale lühikest peatust rivistusime. Pakid viidi paigale mootoriga. Läbi Väraska aleviku marssisime kindral Reegi laagri poole. Teel sumasime lendavas liivas, tolmupilv oli nii paks, et eelmine mees paistis kui udus. Riided olid kaetud halli korruga — me esimene tutvus laagriga.

Barakk oli nägus ja suur. Meie saabudes keetsid veel ehituse lõputööd. Tal oli aga rohkesti ruume: peale suure baraki ruumi vähemad ruumid pealikutele, kantseleile, söögituba, lugemistuba, eesruum. Viimased kolm puudusid sõduritel. Meil oli ka mugavam: sõduritel narid magamiseks, meil aga reformvoodid.

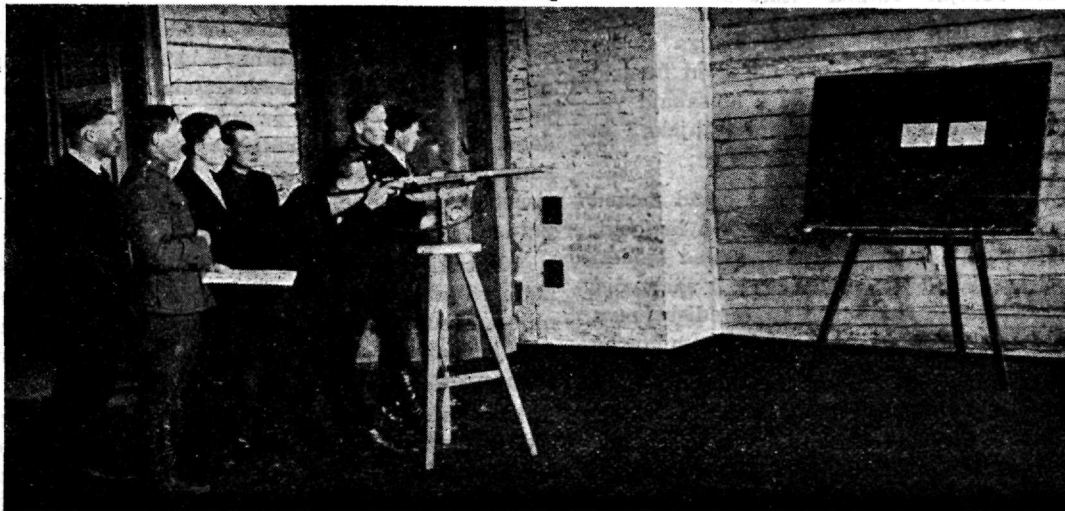
Laagri piirkonnas oli teisigi barakke, samasuguseid kergeid laudadest ehitusi, ja neil tekib Põhja laagris veelgi. Igal pool võis näha poolvalmis ehitusi, mõned neist valmisid meie seal olles. Ehitusmaterjali valmistamiseks on sõduritel kohal saekaater ja sindliõikamise masin. Päeva läbi võis kuulda masina undamist ja haamrite kopsimist.

Meie naabruses asus 2-se diviisi õppekompanii. Kompanii baraki ümber käis ümbruse ilustustöö: baraki teepoolne maa-ala kõrgete pedajate all lõigati teedega ja garneeriti valgete kivi-dega. Meie, 2. lend, jõudsime oma barakiga niikaugemale, et suuremad kannud juurisime ja platsi risust puhastasime. Küll teised jätkavad me algatust.

Barakist eemal oru veerul asus laudadest köök väljakateldega ühiselt meile ja õppekompaniile. Pisut eemal kaev joogivee ja teine pesuvee jaoks, viimase lähedal pikk nagadega renn suupesuks.

Iga olukord tarvitab sisseelamist, eriti aga sõduri oma. Siin valitses hoopis teine režiim kui see, millega meie harjunud olime, ja võrastav oli see esialgu. Siin on

Pilte kaitselii

Ülal (

- 1) Üksikmehe mine Aegvi
- 2) Lähene mine laagri päeva
- 3) Öhtu Aegvi

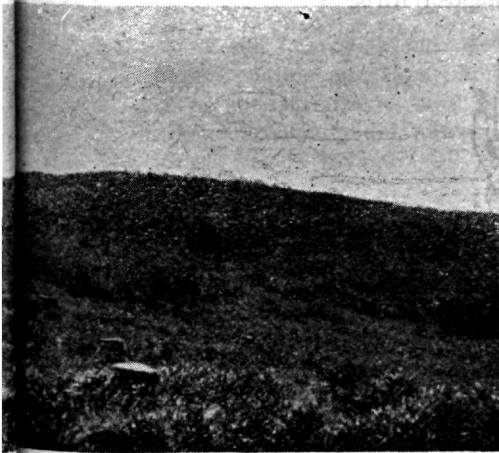
Keskel

- 1) Koeru malegevus.
- 2) Jõukatsumi
- 3) Lahingdrill

- 1) Grupp Jän malevlasi s
- 2) Jäneda põl harjutus to

suvilaagrist.

paremale):
ne väljaõpeta-
id.
le Koeru mlvk.
id.
(paremale):
võõrager. Luure te-
ne tu laagris.
Pavk. laagripäeval.

ed. Võõrkooli õppur-
ihitustel.
lute õpilaste laske-
alannitega.

laagri päevakava.

Juba pool üksteist olime sängis ja sellest ajast mitte sõna enam. Kes julges kõvasti rääkida, seda jälgis baraki korrapidaja valjult („öövaht“, nagu õppurrühm teda hüüdis). Kell 4 hommikul, kui magamine magusaim ja unenäod nägusaimad, kohutas kõiki korrapidaja pealiku Jeeriku pasun „maast lahti!“ Nagu üks mees kargasime voodeist ja paari minutiga olime rii-des.

Kui nüüd anekdoodiliselt küsitakse: mis on ülim kiirus, siis ei vastaks küll ükski laagri-malevlane teisiti kui: hommikune „maast lahti!“ Mõned malevlased, eriti ajakirjanik P., vihkasid korrapidajat selle hüüu pärast kui oma verivaenlast.

Ülestõusmisele järgnes suupesu ja pöranda pühkimine. Seda viimast pole ehk paljud eluajal teinud, siin ei heidetud kellelegi armu.

Peale suupesemist nagarenni all asusime sööma. Meie hommikueineks oli must kohv vähese suhkruga, kuiv leib ja heeringad. Me hellitatud maitsega poisid otsid saia ja suhkrut ning setu naistelt piima, vastik oli oma käsi heeringaga määrada. Sõdurid aga muigasid noorhännade peensus. Päevasest leivaportsjonist jäi alati suur hulk üle, seda vahetati piima ja munade vastu ja heeringad ei saanud kunagi otsa. Kes vähem nõudlik oli, kohanes sõduri toiduga ruttu, otse muigama sundiv oli aga näha, kuidas paljud söögile ilmusid potsikute ja nätsikute kaadriga või, munade, juustu, vorsti, sprottide, kiludega etc., etc. Põlastavalt ja uurivalt proovisid tindi-, klímibi-, herne- või makaronisuppi suures paagis ja ainult sunnitud neelasid sõduritoitu. Et inimeseloom oma kõhu küljes nii kinni võib olla!

Kell ½6 rivistusime baraki ees ja läksime õppusele; igal rühmal oma laul sügis. Teel oli tolm nii paks, et seda võis pärast näpuga uuristada ninast. Paigale jõudes oli iga mees kriim.

Sahara.

Körves on tuiskliiv ja luited ning põletav päike. Päeval on kuum ja öösel külm, nii et kivid murenevad imekiiresti. Kõike seda võib näha ja tunda siin liivasel alal, mis oli meie õppeplätsiks Verhuulitsa, Kostkova, Lutepää ja Jatsmanni külade vahel. Nagu võõraste leegion Aafrikas, nii võitlesime meiegi luidetel ja kas polnud meiegi võõrad sõjaväe keskel? Me kaevusime, maskeerisime, valisime positsioone, luurasime, moondusime, kaitsesime ja ründasime. Me pildusime käsigranaate, tegime hüppeid, heitsime maha, roomasime, ragistasime püsse ja võtsime vaenlast täägile masendava hurraaga. Sõdurid täristasid kuulipildujaid, see oli meie laskurite kujutatud toetav tuli ja Lõuna laagri poolt

kostis kahurimürin. Me olime nii asja juures ja nii surmapõlgavalt vahvad, et mõnikord nelja mehega tormi jooksimine. Juhtus koguni, et seda tegi üks mees hirmuäratava mõirgamisega. Nõnda ründasid ka legionäärid Rifis.

Siis läksid sõdurid laagrisse.

Meie mehed ei saanud näha, et sõdurid olid hirmuäratava mõirgamisega. See mees - pole muud kui laige laige!

Meie vihatumaks vaenlaseks Saharas olid sipelgad. Neid oli nii palju ja igal pool, et oleks võinud nutta, kui nad tungisid püksi, särki, saabastesse ja karvusse. Ei aidanud siin moondamine ega maskeerimine. See vaenlane oli võitmatu.

Järv.

Sunnitööks oleks saanud me laager, kui poleks olnud järve Örsavas. See asus umbes klm. kaugusel me barakist ja seal me käisime komandos higised ja tolmused, kui tagasi tulime õppuselt. Vaevast kunagi oleme vett nii kõrgelt hinnanud kui neil tuliseil päivil. Me viibisime ta sees ja oleksime teda innukalt endasse imenud, oleksime „moondunud järveks“. Me mulistasime ja huljusime vees, pistisime teineteist vee alla ja pildusime vastamisi vett vastu silmi seni kui kõlas signaal ja pidime minema tagasi töö juure.

Loengud.

Kui taktikalist õppust ei peetud, siis tegime riviharjutusi baraki lähedal. Harilikult oli siis enne või pärast mõni tund teoreetilist õppust. Need tunnid olid kõvaks katseks nii mõnelegi malevlasele. Kõik tundsid asja vastu huvi, kuid palavus oli sedavõrd raugestav, et silmad tikkusid vägisi kinni. Me olime maskeerimist õppinud ja oskasime end hästi varjata, kuid kaashaitleja silmi eest oli võimatu varjata aegajalt vilksatavaid maskeerimatuid momente.

Veltveebel oli eeskujulik sõdur, kuid temagi liha ei suutnud saadanale vastu seista. Malevlane Loksit tarvitas meeletu mimeerimiskunsti ekstreemsemaid võtteid ja paljud katsusid ennast varjata teiste seljataga või tuskleid kuu-

lamist silmad unest tuhmid. See ei olnud aga jumala pärast hoolimatus lugupeetud lektõrite vastu, vaid ajutine nõrkus, tingitud oludest.

Puhkus ja vaba aeg.

Peale lõunasööki oli 1½-tunniline puhkus. Sellest pidime aga aega näpistama sööginõude ja relva puhastamiseks. Arst ja advokaat ning peenikene student pidid nühkima rasvast katlakest külma vee ja liivaga. Oli keegi määratud jao

Sport.

Mõnigi mees uuris eksamikavade sportlikke nõudeid murelikult, liha öeldakse nõdrem olevat kui vaim. Kuid katsete juures olid kõik enam-vähem võimekad.

Kentsakas oli vaadata kangil rebimist: esimesed tõmbed olid sitked ja jõulised, kuid varsti hakkas keha võdisema ja vabisema nagu oleks sees mootor käima pandud. Katsetav pingutab meeletult, aga ümberringi kõlab lai ja lõbus

Malevlased laagriharjutustel Värskalaskeliinil. Kunstnik E. Ahase joonistus.

toitlustajaks, pidi see ka kümne mehe suurt paaki pesema ja söögilauda küürima. See ei olnud eriti lõbus: küünealused said mustaks ja käed hakkasid kleepuma, kuid keegi ei nurisenud.

Püssi ei saanud esialgu puhtaks, kui see aga korra läikima hakkas, ei jätud teda enam hoolitusse. Nüüd on valus vaadata relva, mis roostetanud ja tolmune.

Pärast pealelõunast õppust oli jälle vaba aega kuni loendini. Seda kasutasime päevaste tundide kordamiseks. Lugemistoas loeti siis ka ajalehti, üldiselt tundsin aga vähe huvi välisma vastu, vaatasime kõigepealt kirjutusi, mis puutusid Värskalagrit. Samal ajal tehti spordiplatsil harjutusi kehaliste katsete jaoks.

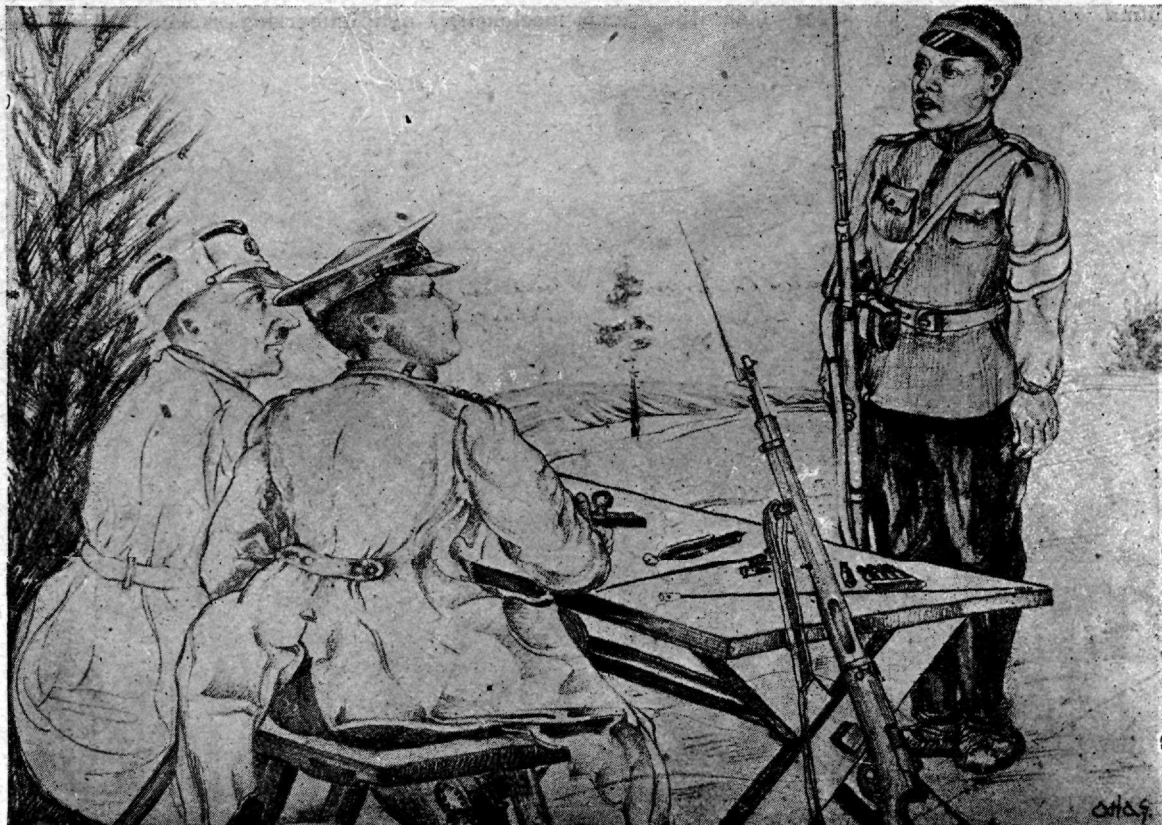
naer. Samasuguses keskkonnas toimus harilikult ka köieronimine. Paljude lihuline olemine sai siin esimest korda proovitud ja tunnustatud või tunnustamata jätud. Kui me ka kaalus alla läksime, me lihastik muutus sitkemaks, nahk põles pruuniks ja lõhnas meeldivalt, kui veest välja tulime.

Loend.

Loendit peeti kell 9 õhtul. Veidi enne üheksat hakkas ümbrus kajama trompeedi-signaalidest. Siinpool Örsava jõe puhus õppekompanii, Örsavas ratsarügement, Verhuulitsas samuti ratsamehed. Kell 9 olime rivistunud baraki ees. Rühmavanemad ja veltveebel astuvad rinde ette, loend algab. Kõik rühmad loetakse nimeliselt üle.

Seisame vabalt. Oma nime nimetamisel sirutuvad mehed aga äkki sirgeks nagu vedrul ja hõikavad täiest kõrist „mina“. Nii harjusime tegema õppekompanii eeskujul, kellega ühel platsil viibisime. Hünn ei tahtnud esialgu minna, sõdurite tugev ja väljakujunenud laul sumbutas meid, ei kestnud aga kaua, kui omakorda sõdureid vedama hakkasime.

realt vastuse kombineerima igal juhul. Laagris tegi nalja juhtumine ühe jaovanemaga, kes ei olnud meestele õpetanud trobikonda minekut vaenlase tule all. Kunagi demonstreeritakse jao lahingtegevust ja antakse käsk trobikonda asuda. Mehed ei tea, milles asi seisab ja jäävad nõutult seisma. Jaovanem aga ei kohku, vaid teeb asja selgeks järgmise arusaadava komandoga: „Minu

Eksamikomisjoni ees. Anna aru omast õppimisest. Kunstnik E. Ahase joonistus.

Distipliin.

Sellega oli kõige rohkem tegu. Olime kõik harjunud rääkima vaikselt ja viisakalt, vabanust paluma, kõlavaid kõnekäände tarvitama etc. Sõduri viisakus ja distipliin erineb aga seltskonna viisakusest ja distipliinist. Sõdur peab rääkima valju häälega, seisma sirgelt, vaatama räägitavale silma, tarvitama lühikesi, lakoonilisi lauseid ja juure lisama aukraadi. Umbes nii: „Mlv. X, tulge siia!“ Mlv: „Teie käsul, hra leitnant.“ „Mlv. 4., olete tubli poiss!“ Mlv. (kõva häälega): „Minu kohus, hra kapten.“ „Minge põrgu, mlv. Z!“ Mlv: „Kuulan, härra major.“

Sõjaväelised välisavaldused võivad teinekord olla õige lopsakad, aga peab oskama ka lopsakaid vastuseid anda. Nüüd ei ole enam Vene aeg, kus ülemale võis vastata ainult šablooniga. Sju. ei tohi kunagi nõutult vaikselt jääda, peab kii-

kui pealiku ümber, nagu malelaud, jagu trobikonda marss-marss!“ Mehed taipasid jalamaid, milles asi seisab ja demonstratsioon õnnestus hiilgavalt.

Katsed.

Kõik oli õpitud, kõigeks ette valmistatud, eksamikomisj. teada, nõuded tuntud. Eelmise lennu katsetest oli räägitud detailideni, mehed ise ei teinud eksameid esimest korda, siiski võttis võimust väikene ärevus. Eriti närveeris mehi rivi. Kui eksamilaua ette olid kamandatud, seisid komandod oodates pingul nagu terasvedru. Mõned olid sedavõrd erutatud, et komandosid järjekindlalt vastupidi täitsid. Tervitamine — käe kõrva ääre tõstmine ja pea pööramine — nõudis palju vaeva. Eriti hädas oldi parema kõrvaga, mis nõutava nurgani ei tahtnud tõusta. Pisut parem oli lugu laskeasjandusega, ehk küll

siingi tikuti unustama lihtsaid asju. Kaks poolt päeva jändasime platsil, nii et korrapidajal barakis oli tegu kartulikoorigate ja toitlustajate saatmisega.

Lahkumine.

Teise päeva peale lõunat olid läbi me hädad ja kannatused. Barakis pakiti hoolega, tuttavate õppekompanii meestega käidi jumalaga jätmas, veltveebli päevapildiaparaat töötas vahetpidamata. Kell $\frac{1}{3}$ kogu kompanii oli rivistunud minetuks baraki ette. Ilmus kaitseliidu ülem, laagri pealik ja kõik ohvitserid. Akendel vaatasid instrueerijad allohvitserid. Kolonel Roska kõneles, malevlane Peel vastas. Kõlas kolmekordne elagu. Rühmapealikud jätsid rühmaga jumalaga ja kompanii liikus.

Kuni Värskani läksime kolonnis lauldes. Laev ootas juba. Kaldal vahetati pealikutega nimekaarte ja paluti Tartu tulles enda poole külla. Siis paigutati mehed laele rühmadena. Kõik kogosid Värskala poolele pardale. Sillal seisis kogu kompanii pealikkond, eksamikomisjon ja kaitseliidu ülem. Laeva liikuma hakates tõusid käed sõjameheliseks tervituseks. Laulsime „Aeg kaob kiirelt“, siis heljutasime mütse ja rätikuid kuni Värskala kadus.

Tagasi.

Kõva tuul oli. Mütsirihmad tõmbasime lõua alla, enam küll toreduse kui tarbe pärast. Kaasatud konservidega pidasime lael põgusat einet.

Muljeid Värskala noorte laagri kolme esimese lennu õpilastest.

Laagris aeg kaob kiirelt, sest siin arvestatakse aega omamoodi — kümne päeva kaupa. See on ka osalt õigustatud; sest iga kümnes päev laagris — on suurpäev niihästi õpetajatele-instruktoritele kui ka õpilastele. Esimesed näevad siis oma üheksapäevast töövilja ja nimelt, kas seeme, mida nad külvanud, on sattunud heale maale. Teistele, s. o. õpilastele, on katsed proovituks, kuivõrd on nad küpsed ning vilunud sõjaväelistes oskustes, et soodustust saada. Lühiaegne, kuid kibe koostöö on õpilased ja õpetajad liitunud ühte — ühiseks lahutamatuks pereks, ja seepärast ei möödu suurpäev õpetajatel sugugi kergemalt kui õpilastel. Iga õpilasega elab õpetaja katse kaasa ning väikegi eksitus õpilaste vastustes ei jäta mõju avaldamata õpetaja-instruktori peale. Ta on täiesti pühendanud end õpilastele, et saavutada soovitavaid tagajärgi.

Maa varjus ei olnud lainet tundagi ja mehed muigasid, kuuldes noore madruse hooplemist, et hommikune laine ei olevat midagi võrreldes praegusega. Kui aga Piirisaare juures laev käänis piki lainet, algas tugev õtsumine. Laine löi üle ja kastis mehi ootamatult. Mitu lõbusat poissi jäid äkki vaikseks ja muutusid näost kollakasrohelisteks. Üks malevlane „sööti kalu“. Teised aga mõirgasid laulda, et võimalikku tõbe endast eemale hoida. Tore oli vaadata, kuidas mehed tõllerdasid tuge otsides vöörast ahtrisse ja ümberpöörduvalt tugeva naerulagina saatel. Venemaa kohal taevas oli must ja sünge, Eesti pool aga paistis päike. Üks Vene mootorpaat kihutas lainetuses piirimärkide lähedal.

Emajõkke jõudes ilm jäi vaikseks ja laineetus kadus. Laev löikas jõe tasast klaasi. Päike kaldus silmapiiri taha, mehed hakkasid väsima. Laulu ei olnud kuulda, süvenesime jutuskellu ja jagasime laagri mälestusi. Alles vastu Tartut, kui juba oli päris pime ja laeva vantides süütusid märgutuled, tõusis elevus. Tahtsime läbi linna minna lauldes ja harjutasime laulu „Enne veel, kui kustub eha“. Laulda aga ei saanud, sest orkester oli vastas. Muusika saatel liikusime sadamast staabi poole. Kui muusika vaikus, kas kuulsite me samme siis? Trahh, trahh, trahh, trahh — kolm rühma nagu üks mees. Ja kas nägite me ridu? Need olid kui joonlauaga tõmmatud. Keegi ei rääkinud ainustki sõna. Kaardivägi! vilkatas unises peas, gardée. Sisimas oleme seda mõtet alati hellitanud ja kas me pole maleva kaardivägi, me noored, julged poisid? E. V.

Esimene lend, kes ilmus laagrisse 4. juulil, oli oma koosseisu poolest, peale üksikute üliõpilaste, kõik keskkooliõpilased: Tallinnast, Tartumaalt, Virumaalt, Võrumaalt ja Valgast. Nagu näha, pere on kogunud, osavõtjaid pea üle terve vabariigi. Ehkki, võib olla, varem olid igal oma vaated ja kombad, kuid see ei olnud takistuseks liitumisel üheks kindlaks pereks, kel ühine huvi ja kindel tahe omada teadmisi, mida tarvis kalli isamaa ning kodu kaitseks. Juba omas esimeses rivilaulus väljendati seda ühistunnet: „Tulge kokku, Eesti pojad! Tulge võidupidule! Vabaks saanud Eesti pojad ootavad meid ammugi jne.“ See kindel tahe löi vaimustuse ja huvi asja vastu ning raskused, miski tulid siin kanda, et tundunud neile koormavatena. Ka sisekorras püüti alati korda pidada ning õpetaja iga näpunäidet ses suhtes võeti tõsiselt ja leidsid need ka hea-

tahtlikku täitmist. Viisakus ja vastastikune lugupidamine omavahelises läbikäimises, samuti ka õpetajate vastu, valitses igal ajal igal pool. Sama peab tähendama ka teise lennu kohta ja veel enam — siin oli välja kujunenud täielikult sõjaväe distsipliini-, takti- ja kohusetunne. On see seletatav sellega, et pooled õpilastest olid üliõpilased, kes juba vabadussõjas kaasa löönud? See vaim, mis kihutas tookord alles noored lahingusse, ärkas jälle uuesti ellu, sattudes vastavasse õhkkonda. Seda vaimu tahavad nad ka alal hoida, mille tõenduseks on ankeedi tulemused. Pea ilma erandita soovitakse, et ka tulevikus korraldataks sarnaseid laagreid, kust peale soodustuse saajate ka teistel võimalus oleks jälle laagrist osa võtta ja oma teadmisi täiendada suuremas masstaabis. Praegu on laagris kolmas lend, kuid kahjuks peab tähendama, et siin ei ole

kõik, kelle kohta saaks ütelda, et nad ihu ja hinge asja juures oleksid. Paistab, nagu oleks tulnud ainult selleks laagrisse, et soodustust saada ja sedagi loodetakse saavutada ainult 10-päevase laagris viibimise eest. Teine kurb asjaolu, mis veel silma paistab — nii paljudelgi puudub seltskondline viisakus — sõjaväelisest viisakusest rääkimata. Tõesti kahju on vaadata, kuidas mõnes maakonnas keskkoolist välja ellu tulevad noored, saades võib olla üldteadmisi, kuna kasvatusline külg täiesti unustusse on jäetud. Millega on seletatav sarnane ükskõiksus sõjaväeliste oskuste omandamise vastu ning puudulik seltskondlik kasvatus — on vististi igauhele selge ja ei taha seda arvustama hakata, kuid siiski lubamata on sarnane ülekohus noorte vastu nende poolt, kellest see oleneb.

Jaak.

Kaitseliidu Värska laagri 2. lennu lõpetasid 27. juulil

Tartu malevast:

Arnold Silbergleich, Albert Joonas, Evald Viikmann, Karl Lõhmus, Valter Steinfeldt, August Nieländer, Karl Pikat, Johan Keernik, Albert Loskit, Aleksander Peel, Johannes Põllumann, Harald Ühtegi, Ermil Maalman, Hermann Vigla, Valter Pärtelpoeg, Ernst Vogt, Edgar Kant, Eduard Sahkenberg, Arnold Vihman, Elmar Valdas, Arnold Randmets, Albert Pessa, Ferdinand Otsa, Georg Kull, Fromhold Lauristin, Johan Piilman, Arthur Lepp, Aleksander Pooman, Ernst Selkääri, Voldemar Kliimand, Arnold Kiima, Alfred Altosaar, Endel Truus, Peeter Oras, August Tomson, Valentin Põllusaar, Andres Must, Stephan Aren, Johannes Pärilin, Oskar Mendel, Voldemar Zupsman, Johannes Erton, Alfons Musto, Eduard Opman, Herbert Kruse, Richard Treier, Meinhard Övel, Oskar Tiik, Johannes Simson, Oskar Pihlak, Naatan Rooma, Endel Kristjan, Johannes Mägi, Arnold Laas, Aleksander Tassa, Eduard Ahas, Jaan Pael, Olev Reintalu, Herman Klein, Richard Tomson, Herman Rull, Aksel Nagla, Herman Sirk, Elmar Saar, Jaan Villem, Friedrich Poolakas, Osvald Pedajas, Elmar Reiman, Felix Russak, Karl Kareem, Oskar Tsuba, Ernst Lensin, Hugo Lippur, Karl Peerna, Teodor Krigul, Arnold Ruubas, Samuel Stamberg, Aleksander Priima, Arnold Reiner, Heino Melesk, Rudolf Laagus, Alfred Taalman, Elmar Intelman, August Gromelson, Volde- mar Soo, Johannes Tomson, Eduard Eichelman, Karl Kuus, Artur Freiberg, Johan Ilves, Erich Laan, Richard Matsin, Artur Klein ja Theophil Hindrichson. Kõik eelpoolnimetatud kursuselased said 4 kuud soodustust.

2-kuulise soodustuse said: Leopold Soonberg, Herman Varik, Paul Tõldsepp, Felix Roose, Sigurd Reinbaum, Osvald Traat, Herbert Luts ja Robert Kiipus.

Soodustust mittevaarivaks arvati 1 Tartu maleva noor.

Pärnumaa malevast:

said neljakuulise soodustuse: Aleksei Siim, Jaan Männik, Nikolai Laane, Jaak Kunimägi, Jaan Neljandik, Eduard Saar ja August Reiland.

Petseri malevast

said neljakuulise soodustuse: Artur Zekul, Elmar Oja ja Jaan Karro. Kahekuulise soodustuse sai Ernst Vaaks.

Narva malevast

sai neljakuulise soodustuse Adalbert Lindblom.

10. aug. lõpetasid 3. lennu 100 malevast.

Sakalamaa malevast

said neljakuulise soodustuse: Georg Koort, August Kõre, Bernhard Praks, Elmar Staarast, Aleksander Kärk, Herman Pani, Verner Toom, Mihkel Paal, Johan Laretei, Eduard Tarien, Sergei Kaup, Karl Kaup, Jaak Depman, Peeter Auksman, Jaan Reisman, Hans Mets, Artur Piller, Johannes Peet, Rudolf Kivistik, Jaan Täht, Ilmar Evert, Elmar Moks, Valter Raudsepp, Jaan Lillak, Herman Pant, Eduard Kallak, Jüri Ramjalg, Elmar Tamm, Hans Sukk, Ilmar Ött, Teodor Puhk, Karl Piilman, August Alles, Eduard Pull, Hans Kõrgesaar, August Agan ja Martin Reitav.

Kahekuulise soodustuse said Sakalamaa malevast: Edgar Paju, Hans Mulgi, Elmar Liiv ja Roland Struk. Kaks kursuslast Sakalamaa malevast ei väärinud soodustust.

Saaremaa malevast

said neljakuulise moodustuse: Johannes Berg, Reinhold Hemlaid, August Rand, Ernst Malts, Arteemi Kivi, Arteemi Tumma, Evald Vöörman, Aleksander Bobkovsky, Grigori Schivolovitsch, Elmar Varvas, Ferdinand Heinmets, Artur Neggo, Aleksander Laak, Eduard Vahter, Peeter Russ ja Aleksander Luig.

Kahekuulise soodustuse said Saaremaa malevast: Aleksei Rassel, Vassili Piipuu, Aleksei Nellis ja Herman Kask.

Pärnumaa malevast

said neljakuulise soodustuse: Aleksander Saar, Martin Ludolf, Aleksander Saar, Roman Pais, Ferdinand Roosman, Mihkel Hindrikson, Elmar Tomingas, Eduard Elme, Ido Jürgen, Kristjan

Rätsepp, Ernst Kamdron, Voldemar Tomberg, Gerhard Kimberg, Paul Jaakson, Arnold Jalakas, Aleksander Tomson, Joh. Sillaost, Mihkel Vähbe ja Ernst Raudsepp.

Kahekuulise soodustuse sai malevlane Boris Kangro.

Järva malevast

said neljakuulise soodustuse: Eduard Avekukk, Andrep, Voldemar Siidam, Arnold Lindemann, Paul Türk, Johannes Terras, Arnold Raba, Ants Stromberg, Elmar Kool, Ernst Rakfeldt, Eduard Parm. Kahekuulise soodustuse sai Adolf Pungas.

Lääne malevast

said neljakuulise soodustuse: Eduard Arvekukk, Otto Sintmann, Ervin Preismann ja Voldemar Vassmann. Kahekuulise soodustuse sai Johannes Neeme.

Tartumaa malevast

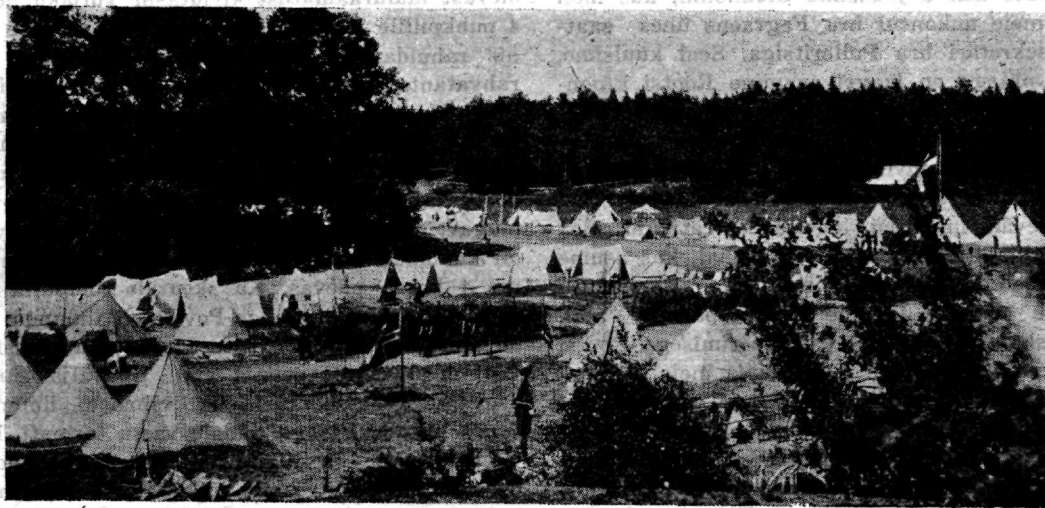
sai kahekuulise soodustuse Daniel Zängov.

Eesti skoudid Rootsi jamboreel.

Neil päevil jõudsid Rootsi tagasi 16 Eesti skouti. Tahan nii palju kui ruum lubab ülevaadet anda nende muljetest. Skoudid korraldavad pea iga 3—4 aasta tagant suurlaagreid (jamboreesid), kuhu siis ka igast rahvusest skoute külla palutakse. Sarnased jamboreed on skoutidele väga õpetlikud: 1) Laagripraktika alal. 2) Tutvumine välismaalastega. 3) Ta aitab skoutliku mõtte levitamisel õige intensiivselt kaasa jne.

Tänavu oli suurlaager korraldatud erakorraliselt Rootsis sealse skoutliku tegevuse 15. a. juubeli puhul. Teiste riikide hulgas said ka Eesti skoudid kutse küllasõiduks. Juba tükk aega enne väljasõitu kestis kibe töö. Muretseti täiesti ühtlane varustus, samuti pidi esitusvorm olema täiesti ühesugune. Võeti kaasa isegi kokkupandavad voodid. Väljasõit oli laupäeval, 9. juulil kell 16.30 aurik „Kalevipojal“. Et ilm suurepä-

Foto Uustalu

Laagri üldvaade.

rane oli, siis tuju kõigil hea. Laudiv ja harjutati skoudi hüüatusi jne. Öhtu kättejõudmisel löime laeva tekile „laagri“ üles, tegime kokkupandavad voodid lahti ja heitsime magama. Tore uni oli värske õhu käes, peakohal sügavsinine taevas, milles üksikud tähed tumedalt vilguvad, ja ümber ääretu veteväli. Hommikul äratavad meid tõusva päikese esimesed kiired. Peale pesemist ja riietumist võtame hommikueinet. Varsti oleme skäärides. Laevale asub loots, kes laeva sadamasse viib. Mõlemal pool skääride kallast on rannas näha suplejaid, kes kõik „Kalevi-

laagriplatsile. Ühtlasi jaotasime ka ametid. Laagris äratas meid igal hommikul kell 7 (meie aja järele kell 8) muusika Rootsi skoutide orkestri poolt. Kohe tõttasime telkidest välja ja tegime ühiselt võimlemisharjutusi. Peale seda pesime ja suplesime lähedalolevas meres. Vaheajal on kokad söögivalmistamisega kibedasti ametis. Olles riietunud, asume sööma. Kell 9 on suur-laagris lipu tõstmine ja peale seda rahvuslaagrites, kusjuures lauldi isamaahümni. Siis luges üks skoutidest skoudi hommikupalve ja laagripealik andis juhtnööre.

Foto Uustalu.

Eesti-laagri üldvaade, vasakul vana puu tootemiga mis suurt tähelepanu äratas.

poega“ nähes meie poole lehvitavad, meie muidugi vastame. Skääride kallastel asuvad toredad villad, kelle elanikud kuuma ilmaga kas väljas või sõidavad skäärides mootorpaatidel.

Enamuses on Rootsis kõik mootorpaadid. Isiklikult nägin aerupaati Rootsis ainult korra.

Umbes kell 2 jõudsim Stokholmi, kus meil vastas meie aukonsul hra Fagraens ühes saatkonna sekretäri hra Pulleritsiga. Seal kuulsime, et just praegu on laagri avamine Rootsi kroonprintsipi poolt. Asusime autodesse ja algab ülikire sõit Rootsi headel asfalteedel umbes 20 klm. eemal asuvasse suvitiskohta Soltsjõbadeni, kus üle merekääru toredas metsas asub laager. Teel vastutulevad inimesed lehvitavad rätikuid jne., meie muidugi ka. Varsti oleme kohal, kus asume mootorpaadile, mis viib meid üle merekääru asuvasse laagri. Jõuame kohale parajal ajal. Rootsi skoutide salgad on defileerimisega Rootsi kroonprintsipi ees lõpule jõudmas ja meie sammume, ehk küll viimastena, ka Rootsi kroonprintsipi eest Eesti lipuga mööda. Meile näidatakse meie laagri koht kätte ja peale lühikest puhkust asume laagri üleslõõmisele. Laagriplats puhastatakse põhjalikult igasugusest risust ja okstest, milliseid kasutame aia ümbertegemiseks oma

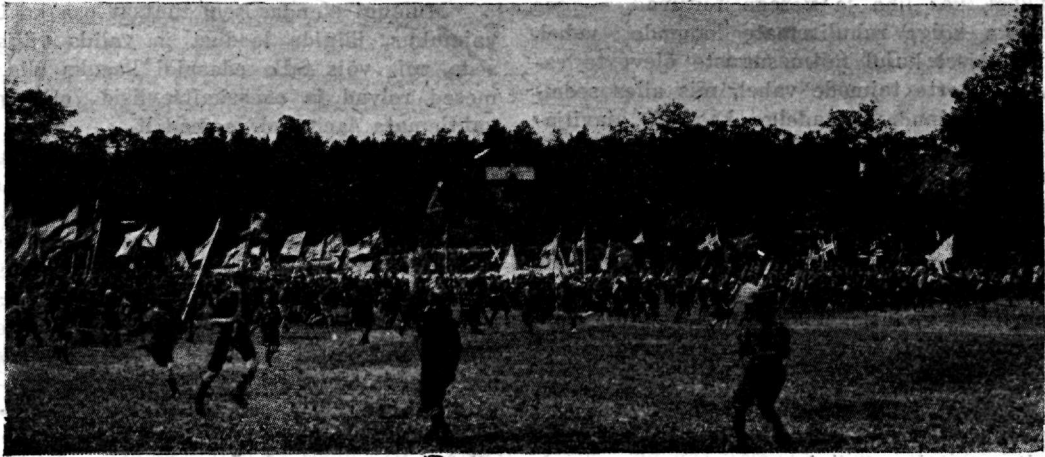
Söögiaegade vahel peeti volley- ja jalgpallivõistlusi ehk käidi külas. Eriti soojaks muutus vahekord soomlaste, lätlaste, leedulaste ja ungarlastega. Pea igal öhtul oli üldine laagrituli, kus esinesid igast rahvusest skoudid ettekannetega. Ka meie ei jäänud teistest maha. Kaasasolevast lauluraamatust kirjutasin Tuljaku noodid 4 puhkpillile ja öhtul kandsime Tuljaku ette kaunis rahuldavalt. Rootslastele meeldis see meie rahvatants väga, nii tantsult kui ka muusikaliselt. Ka teised laulu- ja sooloettekanded õnnestusid. Peale laagrituld läksid kõik magama ja peale kella 11 oli laagris täielik rahu, ainult ööbik laksutas padrikus. Laagris oli elu väga mugav, oli sisse seatud veevõrk ja vee tarvidus oli kuumade ilmade tõttu kaunis suur. Süüa saime 4 korda päevas. Ka skoutide üleilmlik peavanem sir Robert Baden-Povell oli ilmunud ühes abikaasaga. Ta võeti vastu suurte auavaldustega. Ligi 4000 skouti peitsid end lipuvälja ümber asuvasse võsasse, kust siis viimase ilmumisel suure kisa ja käraga temale vastu tormati, kuna vanamees ise oli liigutatud pisarateni. Laagris asuvale kuivanud puule löikis hra Rautsmann huvitava tootemi, mida kõik suure huviga vaatamas käisid. Isegi sir Baden-Povell ühes abi-

kaasaga lõikasid oma nimed puusse. Rootsi lehes ilmus meie tootemi pilt ühes seletusega ja hra Rautsmann pidi ilmast ilma tootemi märkide tähendust seletama. Kahel päeval korraldati väljasõit Stokholmi, kus tutvunesime linnaga. Sõit oli korraldatud nii, et saime näha ka Stokholmi ilusat ümbrust, s. o. laevaga. Tagasisõit oli elektrirongil, mis sarnane meie Tallinna-Pääsküla elektrirongile, selle vahega, et rong liikus 3—4 korda kiiremini. Kuna teed sama kõverad kui meil, lõhutud läbi graniitmägede, isegi 2 pikast tunnelist sõitsime läbi.

ei ole Stokholmi tänavail peaaegu sugugi näha. Liikumine sünnib autodel ja trammidel, vooimehi ei ole. Liikumist juhivad politseinik käesoleva kepiga ja elavamates kohtades elektrituledega. Terve minu Rootsisis viibimise ajal ei näinud ma ühtki värvitud huultega naist, kuna Tallinnas iga kolmas seda on. Kauplustes ei oska pea keegi muud kui Rootsi keelt. Kuid läbi kuidagi saab, pürssides Saksa ja Inglise keele seguga. Lõbustuskohtadest käisime Stokholmi Tivolis, mis korraldatud õige suurejooneliselt. Leidus seal igasugu totalisaatori taoliselt korraldatud apa-

Foto Uustalu.

„Tormijooks“ sir Baden-Povelli vastuvõtmise puhul.

Linnas tutvusime kõigi suuremate ehitustega ja muuseumidega. Erilist tähelepanu väärilis linna uus raekoda, mis on kõige ilusam ehitus terves Stokholmis. Erilist tähelepanu väärilis selles n. n. kuldne saal, kus terve saali mosaiiktöö on tehtud väikestest kassikulla lehekestest. Seinud kaunistavad kunstilised pildid, samuti mosaiiktöö. Peale selle tutvusime muuseumidega ja kuninga lossiga. Lõunasöök oli korraldatud Skansenis, kus asub Stokholmi vabaõhumuuseum ja loomaaed. Ka nendega tutvusime. Rootsi skoutide ja perenaiste poolt oli korraldatud vanas Rootsi stiilis ehitatud majas lõunasöök-bankest. Peale sööki kanti ette mõned muusikapalad ja siis tutvusime loomaaia ja vabaõhumuuseumiga. Vanad talumajad, nii nagu nad Rootsisis vanasti olnud, täielikkude toasiseseadetega, sarnased praegu Ruhnu saarel asuvate talumajadele. Seal asub ka einelaud, kus teenivad rahvariides kenad Rootsi neiud. Üldse on Rootsi rahvariie väga kena, natuke sarnane meie rahvariidele. Et Stokholmis liikumine vasakut kätt, siis tegi uulitsail liikumine algul raskusi. Hobuseid

raate, kuhu pane sisse 5 või 10 ööri ja välja tuleb kas 25 ööri või mitte midagi. Peale selle 2 tantsupõrandat, üks moodsate ja üks vanade tantsudega, ja palju muudki tingel-tangelit, mille kirjeldamist kahjuks ruum ei luba.

Laagris tõmbasime oma hästikorraldatud telkide ja kokkupandavate vooditega üldise tähelepanu enda peale. Enamjagu rootslasi ja välismaalasi magas lihtsalt õlgedel maas, mis kuivade ilmade tõttu ka võimalik, kuid vihmaga poleks pakkunud mingisugust mõnu, sest sealne kaljune ja savine maapind ei võta nii kergesti vett sisse. Päev enne ärasõitu andsime ka oma kingituse üle Rootsi peavanemale major Ebbe Lieberothile, tänades teda südamliku vastuvõtu eest, millele Rootsi peavanem vastas lühikese kõnega, tähendades Eesti skoutide korrektsest esinemisest ja soovis peatset jällenagemist. Tagasisõit möödus hea ilma tõttu vahejuhtumisteta, ainult algul saime paar tundi merehaigust tunda.

Üldse oli vastuvõtt väga südamlük.

Õppida ja näha võis seal palju.

Vold. Uustalu.

Kuidas sai inimene endale relvad.

Ühiseid jooni inimese ja loomade relvade arengus.

Aineil H. Nahkur.

Võitlus olemise eest — see vali looduse-seadus on maksev kõigi elavate olevuste kohta. Eluõiguse eest võitlevad ühevõrra ja igavesti kui taimed nii loomad, ja ses võitluses ei ole ei armu ega halastust! Ülespoole tungib tugevam, paremini elule kohanenud, samal ajal kui nõrgem, vähem kohanenud, hukkumisele pühendatud ja sellest vaid harukorral, juhulikult pääseb.

Ja seesugune võitlus ei kesta ainult kiskjate vahel, kes liha ja verega toituvad, — see toimub ka kõige rahulisemate loomade vahel, ühel või teisel kujul mitmesuguste olevuste vahel, isegi noorte taimede vahel, mis alles seemnest välja tulnud. Vaadeldes kas või aiaviljapeenart, kuhu tihedalt külvatud porgandeid või peeterselle. Kuidas tülitsevad seal isekeskis noored taimed valguse, õhu ja nende juurtele vajaliku maapinna pärast. Nad püüavad üksteist lämmitada, välja tõrjuda; taimed, mis millegi pärast osutuvad tugevamaiks või asuvad soodsamais tingimuses, hakkavad peagi lakkama, kuna nende varjus kiratsevad ja hukuvad nende õnnatud kaaslased.

Käesoleval junul muutub võitlus varoitigi võistluseks, — kus ei sünni hävitamine nii otsekoheselt nagu loomariigis.

Põhimõtteliselt on loomad oma loomuselt nii ütelda vereimejad. Vastandina taimedele ei suuda nad elada õhust, veest ja maapinna mineraal-sooladest, — nendele on tarvis enam elulisemat toitu — taimede või teiste loomade elavaid kehi. Ja sellele vastavalt on kohanenud ka kogu nende elukorraldus. Kõik nende omadused ja meeled on sihitud saagi otsimisele. Suurem osa nende orgaane on lõppude-lõpuks, — kallaleitungi-orgaanid. Kogu nende elu — võitlus ja võimuahtitsemine! Ja isegi kõrgeim, mis valminud looma organismis, — psüühiline tegevus — on kõigepealt pöördud toitmistarvete rahuldamisele, teise sõnaga, elava saagi leidmisele.

Võitlus ei seisa ainult pealetungis, vaid ka kaitses. Iga loom, ühest küljest, tungib nõrgemale peale, teistest — on ise pealetungi objektiks tugevamatele; seepärast omab ta kui pealetungini ka kaitserelvi. Harva kuuluvad ühed ja samad orgaanid kui kaitseks nii kallaletungiks — ainult kiskjad kasutavad üheks kui teiseks otstarbeks oma hambaid ja küüsi.

Mõlemal juhul on sellised võitlusrelvad iga loomariigi esitaja päritav omandus. Need relvad on haruldaselt mitmekesised — mitmekesised armulised, mida kasutab inimene võitluses omasugustega.

Ka alginimene, kui loomariigi esitaja, oli sa-

masuguses alalises heitluses teda ümbritsevate vaenlastega. Kaitseks ja kallaletungiks ei olnud tal ometi teravaid hambaid, sarvi, küüsi või teisi sellesarnaseid relvi, mida oleks võinud võrrelda loomade relvadega. Ta valitses ainult üht vägevat relva — mõistust, — ent see relv täitis tal kui füüsilise jõu nii kaitseorganigi aset. Selle abil õnnestus inimesel luua endale relvi, mis said hukatuseks tema vaenlasile.

Muidugi etendas seal tähtsat osa ka inimese vaimukus, jälgida loodust ja valida välja sealt seda, mis võis talle edaspidi kasuks olla. Esimesed relvad ja enesekaitseviisid olid inimesel kahtlemata laenatud loomadelt.

Kõige enam levinud loomade kallaleitungi- ja kaitserelv on rajatud terava kiilu põhimõttele. Kiil, mis tõgatud kangide süsteemiliselt töötava jõuga vaenlase või saagi kehasse, purustab viimase ja laseb välja elunditest elukandja — vere. Sarved, küüned ja hambad, eriti aga kihvad, ei ole mehaanika vaatekohalt midagi muud kui sarnased kiilud. Kangiks, mis nad tegevusse paneb, on sarvede juures looma kael ja pea. Hambad surutakse lihasse veel võimsamate kangide — lõualuude — abil, mis viiakse tegevusse tugevasti arenenud lihastega ja mille asukoht on kangi lühemal õlal. Küüned ei etenda seevõrra surmarelvade kuivõrra saagikinnihoidjate osa; — siit ka nende kõverdatus ja ankrule liginev kuju. On ju ka ankrus ülesanne põhja kinnitada ja kinni hoida.

Inimene, ehkki saades tunda oma naahal loomade sarvede või kihvade mõju, ei saanud ometigi kasutada enesekaitseks sama printsipi. Kuid ta valmistas endale terava kiilu põhimõttel oda ja pistnoa. Inimese enda leiduseks on ainult oda vars, mis vajaline selleks, et muuta tugevamaks loomulik kang — inimese käsi. Hiljem valmistati odaots juba kivist, pronksist, rauast ja terasest...

Kuid on tähelepanav, et see primitiivne ja algeline surmarelva tüüp väljendub ka niisuguste loomade orgaanides, nagu on kihv narvaalil, põhjajäämere elanikul, kes jagab hirmsaid pisteid isegi valaskaladele ja delfiinidele, — see tüüp on säilinud ka meie päevini, sest vaatamata meieaja tehnika saatanlikkudele kavatsustele inimeste hävitamise suunas on odatüübilised relvad — piik ja tääk — veel praegugi sõdurite käes kõige hirmsamateks relvadeks.

Teised kiilu põhimõttele rajatud loomade relvad — hambad ja kihvad — erinevad odast kangilt, mis siin õige lühike. Sarnase kuju järele on inimene valmistanud lühikese mõõga ja

pistnoa. Ja väga võimalik, et eelajaloolise inimese luu- ja kivinoad valmistati otsekohe mets-sea või koobaskaru kihvade kujulised. Inimese leiduseks oli jällegi ainult käepide, mida tarvitati kinnihaarmiseks kangiga — käega.

Teine tüüp loomade relvi tugeneb lõikavatel tasapindadel, mis samuti kangide süsteemiliselt tegevusse pannakse. Enam-vähem puhtamal kujul kohtame selle põhimõtte olemasolu putukate lõualuudes, mis kujutavad endast kaht tasapinda, terava, sagedasti veel hambulise äärega. Samasuguseks, kuid võimsamaks relvaks on ka vähi või karpvähi sõrg — selles liiguvad üksteisele kaks teravat, lõikavat äärt, nagu kääriterad. Lõpuks põhjeneb samal põhimõttel ka hammaste tegevus, mis seisab toidu tükeldamises. See printsii on sagedasti eelmisega ühendatud, nii et üks ja sama relv täidab ühel ajal kiilu ja ka lõikavate tasapindade ülesandeid. Niisugust tegevust näemeegi hammaste juures.

Inimene pidi küll õige vara mõistma lõikavate tasapindade tähtsust, juba seepärast, et tal endal on lõikavad vahendid esihammaste — lõikajate näol. Tõesti ilmutavadiki seda põhimõtet kõige vanemad kivirelvad, — lihtsad tulekivitükid, ühe või kahe terava, lõikava äärega. Hiljem arenesid neist relvadest ühe- ja kahepoolega kivist, pärastpoole pronksist ja rauast, noad ja mõõgad. Muidugi püüdis ka inimene enamatel juhtudel mõlemaid põhimõtteid ühendada ja tegi relvade otsad teravaks, et kasutada neis ka terava kiilu omadusi.

Huvitav on, et sarnaselt putukate lõualuudele ja vähkide sõrgadele tehti mõõgad vanasti õige tihti hambulised, saesarnased või nende terale anti laineline kuju, mis suurendas sellise relva purustavat mõju.

Niisuguse mõõgaga on varustatud muu seas saag-kala, lõunamerede-elanik. Tema pea on moondund pikaks, teravaks luust orgiks, mille servadel, mõlemal pool küljes, asetuvad teravad hambad, nii et peal on otsast teravakmineva kahepoolega sae kuju. Haavad, mis teeb saag-kala, on kohutavad; ka teda ei karda asjata valaskalad ja delfiinid.

Saekujuline tera teeb määratu käristatud haava ja ei too ohvrile ainult surma, vaid ka hirmsaid piinu. Võiks arvata, et selline kole surmarelva tüüp on kadunud ühes keskaegsete sõjakolemustega, kuid... veel meie päevil, möödunud maailmasõjas, tuletas seda meele hambulise teraga Saksa tääk, mis sünnitas käristatud haavu.

Inimene ei piirdunud muu seas veel nende loomulikkude relvatüüpidega, milliseid ta märkas loomade juures. Omades võime mõelda ja teha järeldusi läks ta kaugemale loodusest ja selle relvist. Kõigepealt avas ta loomariigis õige

harva tarvitatava uue printsii, — eemalt te gutsemise.

Käesoleval ajal ei valmista enam mingit raskust, et hävitada loom või inimene isegi mitme kilomeetri taga, väljaspool hariliku silma nägemispiire. Raske on endale täielikult ette kujutada, milline hiiglasamm on edasi tehtud lihtsa pildumise ja esimeste pildumismasinade ülesleidmisest tänapäeva tulirelvadeni.

See leidus oli enam-vähem iseseisev; inimene ei näinud oma ümbruskonnas pildumise näiteid — tähendatud printsii peaaegu ei esine loomariigis. Meie ütleme peaaegu, sest mõningaid näiteid võib ikkagi tuua. Nii elutseb Sunda saartel mageda vee kalake — n. n. kütt (Toxates), kes, märgates veepinna läheduses putukat, purskab osavasti keelt mööda veejoa, mis putuka vette paiskab.

Täiesti puuduvad näited, et loomad oleksid kasutanud ükskõik millisel kujul noolte või viskeodade taolisi asju, ja selle põhjused on ka küllaldaselt selged. Selleks, et tabada märki mingisuguse viskeriistaga, on vaja täpset silma, — on vaja veel haruldaselt liikuvat, täpselt sõnakuulvat ja kergesti reguleeritavat orgaani, mis võiks anda „mürsule“ soovitava suuna. Niisuguseks orgaaniks on inimese käsi — imeline mehhanism, millist ei ole aga ühelgi loomal.

Meie nägime juba, et pildumise printsii võttis inimene kõige esiteks tarvitusele kallalitungil ja kaitsel. Kõigest tõenäolisem on, et kõige esimeseks pildumisvahendiks oli lihtsalt käsi, materjaliks aga — kivid ja teritatud teibad. Selle järele võeti pildumisel tarvitusele tsentrifugaaljõud — kivide tarvis leiti ling ja teivastele — eriline pildumisvahend, mis metsikute suguharude juures veel praegugi tarvitusel.

Järgmine staadion selles suunas lõppes pildumise juures vedrutavuse printsii tarvituselevõtmisega — leiti vibu ja nooled, ning edaspidiselt täiendamisel — vanaaja rasked piiramismasinad (katapultid) ja iselaskjad. Lõpuks astus relvade areng sootuks uuele teele, kui pildumisel võeti tarvitusele gaaside vedrutavuse (kokkusurutavuse) ja plahvatuse korral nende äkilise paisuvuse printsii. See printsii, olgugi et oli inimese poolt täiesti iseseisvalt leitud, ei ole looduses uus. Seda kasutavad enesekaitseks sitikad-poomipildurid, kes tagaajamisel pitsivad tiheda pilvekese kibedat vedelikku, erilise sumina, mis tuletab meele mürsu lõhkemist. Nii „tulistavad“ ka mõningad teised sitikad ja Ameerikas elutsev „haiseja“.

Laenates loomadelt paljusid kallalitungi-relvi või vähemalt printsii, millele need põhjenevad, hakkas inimene järele aimama ka mõningaid nende kaitsevahendeid. Loomade juures, võitluses olemise eest, iga uus edusamm, iga uus

kallaletungijate täienemine loomulikus korras kutsus välja vastava täienemise ka ohvrite organisatsioonis. Ja teisiti ei võinud see ollagi, sest vastasel korral loom, kannatades kallaletungi all, oleks peagi oma vastastest hävitatud ja kadunud üldse maapinnalt.

Nii siis, hammaste ja küünt arenemine kutsus esile kiskjate poolt tagakiusatavate loomade juures mitmesugused kaitsevahendid, mis vajalikud selleks, et võimaldada viimastel kas ära põgeneda, tagakiusajate pilkude eest end varjata või nendega otsekohe võitluse astuda. Esimest liiki kaitsevahendite hulka kuuluvad kärmed jalad ja tiivad, teiste — ümbruskonnaga kokkusulav „kaitsevärvi“, mis varjab looma ja teeb ta vaenlase silmale tähelepanematuks, ning kolmandate — looma relvad ja mitmesugused enesekaitseviisid.

Ei saa märkimata jätta, et ka meieaja sõdus need ürgajast päritud kaitsevahendid määratud osa etendavad. Vägede liikumise kiirus, võimalus neid ühest kohast teise visata ja tarviduse korral ka taganemise kiirus — on tänini ühed edu peatingimused. Viimasel ajal on suurt tähelepanu pöördud ka kaitsevärville — väeosade varustamine kaitsevärviliste riidetega on saanud sõjas hädatarviliseks. Kaitsevärvilise värviga võibatakse üle ka lafetid, vankrid, autod ja isegi valged hobused! Siin tarvitatakse järelikult sama printsiipi, mida kasutavad röntgenite sisalikud, kärbseid püüdvad konnad või kajakate pojad, kes varjavad end täiesti tühipaljalt, lagedal kohal keset ranna kruusakive, tänu oma kirjule sulestikule.

Teine kaitseprintsiip seisab selles, et loom töötab välja erilised kaitsevahendid vastukaaliks kallaletungi-relvadele. Kõige sagedamini on viimased, nagu nägime, rajatud terava kiulu ja lõikava tasapinna põhimõttele, — seepärast on selge, et vaja on teha keha võimalikult vastupidavaks mendele teravatele riistadele. Ja selleks kattub looma keha kondi- või sarveollusest koosneva kõva kestaga, millest ei tungi läbi ei hambad ega küüned. Sagedasti on see „raudriie“ veel täis tipitud okastega, mis sündsad vaenlase torkamiseks ja haavamiseks, viimase pealetungi korral.

Kõva kest kui kaitsevahend on loomariigis eriti laialt levinud, alates juba kõige lihtsamatest loomadest. Juba juureröövikud varjavad end kehakattega, mis sagedasti õige vastupidav; tüübilisemateks raudriidekandjateks, kelle keha peale selle veel okastega üle tipitud, on okasnahksed — meresilid ja -tähed. Igast küljest sirutuvad neil välja okkad, nii et ükski vaenlane neile kardetav ei ole.

Veel enam sarnanevad rüütlikele kampvähid ja vähid, kellel kinnineetud, liikumatu ja vastupidav kehakate. Nende kehakattes tuleb harva ette lubjalisandeid, mis muudavad selle vähem vastupidavaks. Ja nagu rüütlikki, kes end sõjavarustusest vabastanud, on vähid kestaajamise perioodil täiesti kaitsetud — kehakate muutub siis uueks, avaramaks. Igaüks võib siis narritada niisugust relvadeta rüütli ja seepärast poevad ka kõige vihasemad vähid sel perioodil urgastesse ja ootavad seal kannatlikult kuni uus kehakate muutunud vastupidavaks.

Sama printsiipi tarvitavad ka kõrgemad selgrootlised loomad: kilpkonnad, krokodillid, troopikamaade kilbikandjad ja lõpuks kas või meie siil. Sealjuures on tähelepanv, et paljudel sarnase kaitsevarustusega loomadel on veel viisiks end kerasse tõmmata, et keha igast küljest okastega või soomusega võimalikult hästi oleks kaitstud.

Kas ei ole huvitav, et seesuguseid kaitsevahendeid kasutas ka inimene möödunud aegade veristes heitlustes? Ta tarvitas kilpi, nagu kilpkonn ja üksikutest liikuvatest osadest koosnevat raudriiet, nagu krokodill oma soomust. Ja nagu okasnahkse kehakate, oli ka keskaja rüütlike raudriie külvatud üle teravate orkidega — okastega.

On tõsi, et kääraajal ajal tulivalva tarvituselevõtmine tarbetuks tegi sõduri varustamise raudriidega, kuid ometi esineb see printsiip veel tänapäeval kaitsekilpide ehitamisel, mis rakendatakse teenistusse kahurite, soomustornide, fortide ja soomuslaevade juures. Ja kas ei tuleta soomusauto meele kilpkonna, soomusrong aga — kardetavat, soomusega kaetud krokodilli.

Kilpide ja okaste kaitseprintsiipi ei jäetud unustusse ka möödunud maailmasõjas. Kõige suuremaks takistuseks rünnakul olid traattõkked, mis teravate okastega varustatult ei käristanud puruks ainult riideid, vaid tungisid ka ihusse...

Ja nii näeme, et looduses olid valminud juba ammu ajast kaitse- ja kallaletungirelvade algelised printsiibid — nad tekkisid arvatavasti ühel ajal võitlusega olemise eest, s. t. elu arengu varajasel koidikul maapinnal. Inimene, ilmudes meie planeedile, kui kogu orgaanilise maailma võitluse resultaat, kasutas juba valmis printsiipe ja isegi relvade tüüpe. Olles varustatud veel mõistusega ta muutis, täiendas neid, leidis isegi uues mõningad uued printsiibid ja — kasutades võitluses kõiki neid headusi, võitis ta endale erilise, eesõigustatud koha looduses.

Naljad.

Keegi tegevas väes teeniv major on suvituskohas suvitamas. Seal puutub ta juhtumisi kokku vana prouaga, kes igal juhtumisel püüab karskust propageerida, kuid kelle teadmised ohvitseride aukraadidest pole kuigi suured. Vanaproua küsis:

„Kas olete lipnik?“
„Olen olnud.“

„Olete olnud leitnant?“
„Olen olnud.“
„Kapten?“
„Olen olnud.“
Küsimaja jääb pisut mõttesse ja ütleb siis õhates:
„Ja, seda teeb see viin. Kui teie poleks joonud, siis oleksite praegugi veel ohvitser.“

Male.

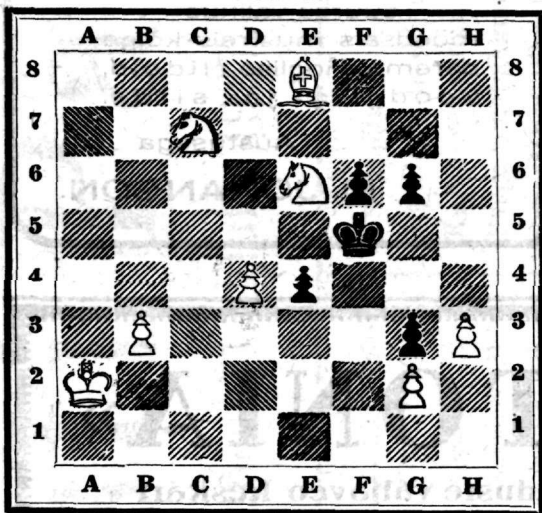
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 40.

Kokku seadnud A. Burmeister.

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

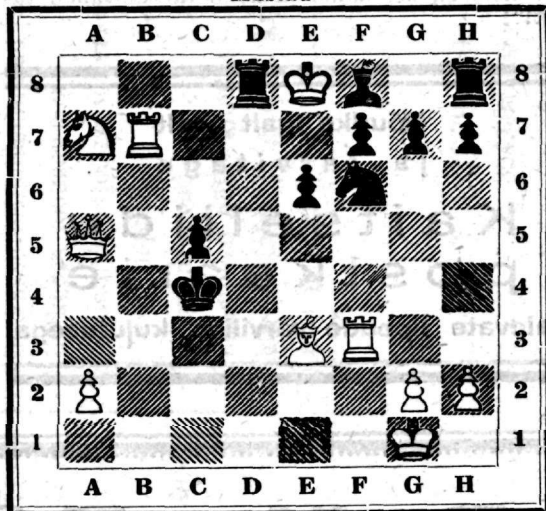
Valged: Ka2, Oe8, Rc7 ja e6, Eb3, d4, g2 ja h3.
Mustad: Kf5, Ee4, f6, g3 ja g6.

Valged algavad ja annavad matt kolme sammuga.

Lõpumäng nr. 26.

Riia maleseltsis mängitud partii (Valged: K. Behting. Mustad: H. Ehlert) viis järgmisele seisule:

Mustad.

Valged.

Valged: Kg1, Lhs, Vb7 ja f3, Oe3, Ra7, Ea2, g2 ja h2.

Mustad: Ke8, Lc4, Vd8 ja h8, Of8, Rf6, Ecs, e6, f7, g7 ja h7.

Valged olid attaaki otstarbeks kaks etturit ohverdanud.

Järg oli: 1. Oe3—d2, Rf6—e4? 2. La5: d8+!, Ke8: d8. 3. Od2—as+, Kd8—e8. 4. Vb7—b8+, Ke8—e7 (kui Ke8—d7, siis järgneks matt kahe sammuga). 5. Ra7—c8+!, Ke7—d7. 6. V13: f7+, Kd7—c6. 7. Vf7—c7+, Kc6—d5. 8. Rc8—b6+ ja valged võitsid.

Meesterahva rätsepaäri

K. Paju & Tamberg end. Joh. Tamberg

Rüütl tän. 13-4, kõnetr. 15-66.

teatab oma lugupeetud tellijatele, et kõik hooaja uudised kuulsast Gagnier ja Co vabrikust Inglismaalt on kohal.

Soovitan oma suurest ja mitmekesisest valikust kõiksugu ülikonna-, palitu- jne. riideid mõõdukate hindadega. Loodan kõigi tellijate nõudeid ja maitseid viimase peensuseni rahuldada. Votan tellimisi vastu, ka tellija oma materjalist.

K. Paju.

Taktikalistel õppustel.

„Meie rühm valdas ägeda lahingu järele vaenlase kindlustatud küla.“

„Mis sellest kiidelda. Need vaenlased seal olid teie omad mehed.“

*

Kolonel (rätsepa juures): „Kuulge, mu härra, te olete mu esituspüksid terve meetri võrra pikemad teinud!“

Rätsep: „Kuipalju käsivad härra kolonel neid siis lühemaks teha?“

Kolonel: „Noh, vähemalt kaks kuni kolm sentimeetrit!“

*

Poeg: „Isa, mis on ori?“ —

Isa (erukolonel): „Ori, mu poeg, on erus olev kolonel, kel naine ja kolm täiskasvanud tüdruku!“

Nõudke igalt poolt
ja tarvitage

Kaitseliidu
postkaarte

malevate lippude värvilise kujutusega.

RÄTSEPAÄRI

MAX JOHANSON

(Peterburist).

Tallinn, Lühikejalg 6, kõnetr. 30-89.

Võtan tellimisi vastu
kõiksugu meeste-
rahva riiete peale.

Alaliselt
suures valikus
moodsais mustreis kõige
paremaid inglise riideid,
voodreid ja silde.

Austusega
M. JOHANSON.

P. K. «ESTONIA»

Vanem ühistegeline karjasaaduste väljaveo keskäri
TALLINNAS, JAANI TÄN. 6

Telefonid: Võikauband. osakond 33-65; kaubaosakond 20-90.

Telegrammid: «ZENTRESTONIA»

Ostab: väljaveoks võid kõiki piimatööstustelt, makstes kõrgetemaid päevahindu.

Müüb: piimaühingutele kuulsamate Taani ja Rootsi vabrikute piimatööstussisseadeid ja nen-

de tagavaraosasid. Miimesuuguseid piimatööstuse tarbeid, nagu: tünne, viisu, soola, värve, pergamenti j. n. e.

Karjapidajatele: karja jõutoite, häid ja vastupidavad piimaveokanne, topelt filter-kurnasid j.n.e.

Laod: Uus Hollandi tän. 11, telefon 23-56.

Oma kauplused Tallinnas:

Jaani tän. 3, telef. 8-45; Müürivahe tän. 10, telef. 23-09;

Tarabella tän. 28, telef. 28-79.

Eesti Pank.

Bilanss 31. juulil 1927. a.

Aktiva.

Riigikassatähed ja vahetusraha	423.930.027.—
Kuld kangides	509.532.367.—
Välisvaluuta	38.842.822.—
Väliskorrespondendid	399.358.191.—
Välisvekslid	81.109.591.—
Sisevekslid	1.824.889.138.—
Konto-korrent laenuid	3.723.006.671.—
Mitmesugused kindlustatud laenuid	125.656.543.—
Akkreditiivide ja garant. deebitorid	340.308.896.—
Väärtpaberid	138.427.737.—
Muud aktivad	387.251.088.—
	<hr/>
	7.992.313.071.—

Väärtused depoo . . . . .

Inkasso dokumendid . . . . .

Passiiva.

Põhikapital	250.000.000.—
Tagavara- ja eri-tagavarakapital	400.526.897.—
Kustutus- ja kinnisvarakapital	32.287.051.—
Panga ametnikkude ja teenijate toetuskapital	15.288.200.—
Pangatähed liikvel	1.934.403.500.—
Hoiusummad	256.035.133.—
Riigikassa erihoiulummad	2.399.088.746.—
Riigikassa jooksev arve	444.105.333.—
Riigiasutuste jooksvad arved	
ja deposiidid	834.899.801.—
Jooksvad arved	1.279.005.134.—
Kohustused välisvaluutas	559.957.459.—
Akkreditiivide ja garant. kreditorid	48.007.027.—
Muud passivad	346.219.293.—
	471.494.631.—
	<hr/>
	7.992.313.071.—

Juhatus.

Põllumehed!

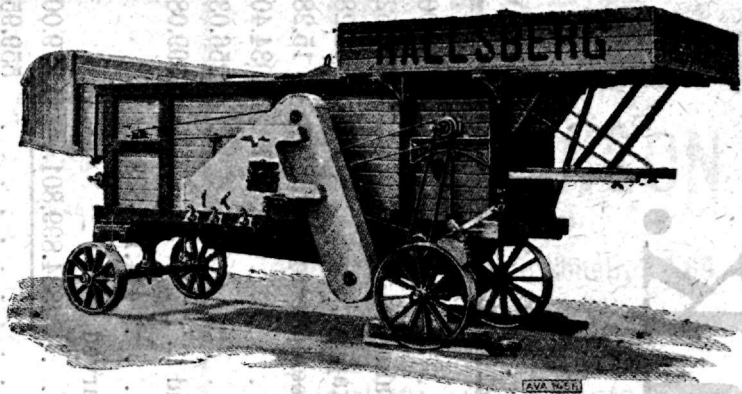
Kes Teist veel ei tea, et **Thermaenius** klass B2, Gõta ja Svea vilja-peksumasinad on vastu-vaadlemata kõige tugevama ehitusega, madalamad, nõgusamad, palju suurema tööjõuga kui teised turulolevad vastava suurusega peksumasinad, asiugu enne, kui mujalt masina ostab, sisse meie ladudesse ja vaadaku oma silmaga järele. Siis ostate Teie kindlasti B2, Gõta või Svea peksumasina ja ei kahetse seda mitte.

Juhin eriti ostjate tähelepanu, kes nende masinatega juba enne tutvunenud või töötanud on, selle peale, et tänavu on nimetatud masinad müügile ilmunud meie eritellimise peale **uendatud ehitusega**, millega ka väiksemad vead, mis vahesi nende masinate juures enne ilmsiks tulid, nüüd täiesti kõrvaldatud on. Tulge ja vaadake ise! Jõumasinateks soovitan ainult Rootsi **Sandbäcken** naftamootore, mis rehepeksu jaoks eriliselt veetavateks ehitatud ning oma tarvitajaskonnas väga laialdast tarvitamist ja lugupidamist on võinud.

Peale selle on alati ladudes saadaval kuulsad Rootsi **Herkules** vilja- ja heinakoris- tamise masinad, tuulimasinad, adrad, äkked, kõiksuugu põllutööriistad ja nende osad.

C. A. Virkhaus

1 artus, Peterburi tän. nr. 42. Kõne tr. 195.
Tallinnas, Väike Karja tän. nr. 1, krt. 5.
Kõne tr. 6-22.

TALLINNA EESTI MAJANDUSÜHISUS

Tallinn, Estoonia puiestee 21,
abikauplus: S. Pärnu mnt. 30.

Soovitab põllumeestele
rehepeksugarnituure, naftamootore
mitmetest vabrikutest.

ALFA ja ASTRA

koorelahutajaid piimataltusmasinaid.

Valmistame maksuta plaane ja
eelarveid piimataltuste jaoks.

Piimaveokanne, kunstväetisaineid, looma-
jõutoite, veskikivi valamise materjale, atru,
äkkeid, külvimasinaid, masinarihmu, ma-
sinaõli, rauda, naelu, j. n. e., j. n. e.

Koloniaalkaupu.

Rätsepaäri

Ed. Sepp & Ko.

Teatame oma austatud tellija-
tele, et kõige paremate Inglise
firmade sügise- ja talvehooja-
riided on alati ladus.

Palume lahkkesti vaatama tulla.

Austusega

Ed. Sepp & Ko.

Pikk tän. nr. 15. Kõne tr. 34-21.